

BILDHUGGARE OCH TRÄSNIDARE

I

MALMÖ OCH LUND UNDER RENAISSANCEN

ETT BIDRAG

TILL

SKÅNES KONSTHISTORIA

AF

LAURITZ WEIBULL

LUND 1900

E. MALMSTRÖMS BOKTRYCKERI

BILDHUGGARE OCH TRÄSNIDARE

I

MALMÖ OCH LUND UNDER RENAISSANCEN

ETT BIDRAG

TILL

SKÅNES KONSTHISTORIA

AF

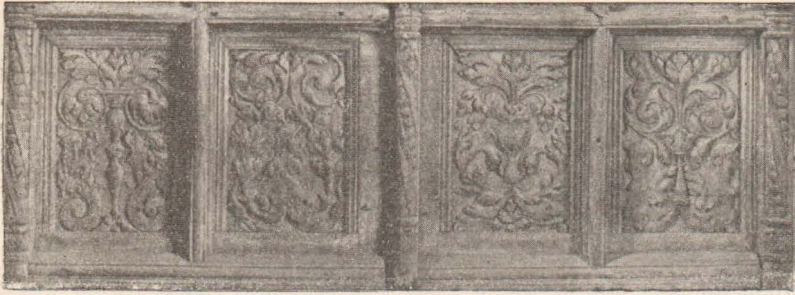
LAURITZ WEIBULL

LUND 1900

E. MALMSTRÖMS BOKTRYCKERI

Renaissancen kännetecknas inom konsten, liksom inom alla andra områden, af personlighetens frigörelse ur det tvång och den fördom medeltiden skapat. Den är reaktionen mot den föregående tidens idealistiska riktning, mot gotikens urartning och förstelning i en gång vunna former. Efter tusenårigt afbrott träda ånyo de klassiska formerna fram; en fläkt af vår går genom tiden, och naturens rätt segrar öfver det häfdmessiga och förkonstlade. «Andarne vakna», sade Ulrich von Hutten. «Det är en lust att lefva.»

Men förändringen sker ingenstädes omedelbart. Utvecklingen går som alltid långsamt och långsammare i Norden än annorstädes.

När det sextonde århundradet bröt in, och i Italien renaissancens första stora tid — Brunelleschis, Masaccios och Donatellos — redan hade gått till ända, stod i Skandinavien ännu medeltidskonsten i full blomstring. Borgar och slott reste sig ännu omgifna af vall och graf, med tinnade gaflar och torn, och muryornas enformighet bröts blott af skottgluggarnes rader eller af en och annan försiktigt anbrakt portöppning. Stafverk och korsblommor, spetsbågar och gotiska baldakiner smyckade ännu som för århundraden tillbaka altaren och grafstenar. Men fram

i 1500-talet, på olika tid inom olika konstarter, börjar förändringen. Slotten bibehålla väl ännu länge sin karakter af fästen, men få dock så småningom en vänligare och tillgängligare pregel, motsvarande förändrade, mera fredliga förhållanden. Och inom den plastiska konsten öfvergår stafverket till rankverk, palmetten träder fram, pilastrar och pelare med nya dekorativa former användas såsom stöd för bågar och hvalf. Det uppstår en öfvergångsstil, en blandning af gotik och renaissance. I Danmark är den förherrsande under hela Christian III:s tid; först under Fredrik II:s och Christian IV:s bryter renaissancen igenom.

Den medeltida konsten, särskildt skulpturen, hade i Danmark liksom i Sverige stått under nordtyskt inflytande. Renaissancen kännetecknas af detta inflytandes tillbakaträngande: det är i stället det södra och vestra Tysklands och framför allt Nederländernas konst, som blifver den tongifvande. Så är det renaissancetiden igenom: först i det sjuttonde århundradet når detta inflytande sin höjdpunkt.

Befästandet af den nederländska renaissancens välde i Danmark knyter sig företrädesvis till de betydande namnen: Antonis van Opbergen och de båda Hans van Stenwinkel. Alla vördade de som sin mästare flamländaren Vredeman de Vries, den germanska högrenaissancens kanske mest typiske konstteoretiker, mannen med den friska, fantasifulla uppfattningen och det fina sinnet för detaljens skönhet. Med dessa konstnärer, som i senare delen af 1500-talet kommo till Danmark, följde skaror af nederländska arbetare: vid de stora kungliga byggnadsföretagen, särskildt vid Kronborg, Rosenborg och Fredriksborg, funno de sin användning. På dessa ställen är det mycket och icke minst dekorationen, som erinrar om förebilderna i Holland: gaffarne med sina obelisker, sandstensomramningar och fönsterinfattningar, portalerna med sina pelare, maskaroner och kartouchverk, tornen och karnapen. Men konstnärerna och arbetarne vid dessa byggnadsverk voro långt ifrån alla främlingar. Främlingarnes konst upptogs af landets egna söner. De utbildade den i allt mera nationel riktning. Det blef till slut en konst enligt med landets och folkets kynne — det mest karakteristiska uttrycket för Christian IV:s tidsålder.

Det har mycket skrivits om konsten i det egentliga Danmark under denna period. Men desto mera styfmoderligt behandlad har den blifvit i Danmark östansunds, i Skåneland. Dess renaissancearkitektur, så rik och så originell som den är, har väl icke helt kunnat skjutas ur synhåll, men om skulpturen på skånsk mark finnes sedan Brunii tider så godt som ingenting skrivet.

Det är vid några få af de många hittills okända skulptörerna i Skåne under renaissancetiden, «steenhuggerne» där, som vi i det följande skola dröja. De hafva alla lefvat i Malmö och Lund, och genom dem hafva dessa städer blifvit medelpunkter för konstskickligheten i landet. Men deras verksamhet har också sträckt sig utom hemortens gränser. Borgerskapet där räckte icke alltid till för att gifva dem det arbete de önskade. Så togo de tjänst hos Christian IV och hans bygglystna adel. Deras väg gick öfver Sundet till Kronborg och Köbenhavn eller till de nya slott, som växte upp rundt om i Skåne, och de många kyrkor, som där smyckades på nytt.

I.

Aldrig har Malmö intagit en mera lysande ställning än under förra delen af det sextonde århundradet. Under sina ryktbare borgmästare Hans Mickelsen och Jürgen Kock blifver staden en politisk och ofta nog svärmedgörlig faktor i Danmarks och Nordens historia, och socialt sedt tager den ledningen i tidens demokratiska rörelser. Samtidigt är Malmö också den lutherska lärans stamhåll i Skåne, och i tal och skrift kämpas det där som ingen annorstädes i Danmark för reformationens och bildningens utbredning. Namnen Christiern Pedersen, Peder Laurensen och Frans Vormordsen lysa här som de främsta.

Men en tid full af politisk och religiös jäsning lemnar ingen gynsam jordmån för konst och konstindustri. Först sedan oron lagt sig och freden efter Grefvefejden återgifvit landet lugn, begynte i Malmö en rikare blomstring i detta hänseende.

Redan under den slutande medeltiden hade handtverket i Malmö nått en afsevärd höjd: det visar sig icke blott af handskrifna källor utan äfven af några ännu bevarade konstminnen. Den tekniska säkerheten, som är all konstns grundval, var vunnen; de stränga skråordningarne bevarade den. Men först sedan renaissancens anda trängt igenom, utsöndrade sig den enskilde arbetarens verk från de mångas: individens frigörelse gaf åt den enskildes arbete förhöjd betydelse. Gotikens konventionella drag, dess nästan banala enformighet försvann; äfven med fara för urartning till det barocka tager handtverket prägeln af säregen konstnärskraft.

Är detta i Malmö fallet inom flera af dess grenar, är det alldeles särskildt så inom skulpturen.

Den förste kände stenhuggare, om hvilken man vet, att han tillhört Malmö, är Morten Bussaert¹⁾. Han var sin tids ryktbaraste byggmästare i Danmark och af Fredrik I som af Christian III använd för en mängd byggnadsföretag. Törhända icke utan rätt har man att i honom se en af upphofsmännen till den egendomliga slottsstil, som i det femtonde århundradets förra del uppstod. I Malmö egde mäster Morten gård först på vester, sedan vid Södergatan, och var gift med Hans Mickelsens dotter Bodil. Otvifvelaktigt har han uppfört det Malmöhus, som reste sig efter Grefvefejden och ännu delvis kvarstår. Möjligen, ehuru flera skäl tala däremot, är det äfven han som uppfört det nya rådhuset i Malmö 1546. Såsom bildhuggare har han utan tvifvel varit en representant för öfvergångsstilen mellan gotik och renaissance.

Jemte Morten Bussaert, som i början af 1550-talet bortgick, nämnas på hans tid ännu andra stenhuggare i Malmö. Men det är tomma namn. Först längre fram i århundradet framträda ur mängden af dessa arbetare några, om hvilka utförligare underrättelser lemnas och till hvilka bestämda verk kunna hänföras. Man finner dem bland medlemmarne i snickarnes skrå. Omvexlande med sitt egentliga yrke hafva de drifvit dessas.

---

¹⁾ Om Morten Bussaert finnas de flesta kända uppgifter samlade hos *F. Beckett*, *Renaissancen og Kunstens Historie i Danmark*, 63—66, 69, 80, 139.

Det är renaissancens stora tid i Skåneland — Fredrik II:s och Christian IV:s. Konsthantverkets föregående utveckling här, om hvilken vi i allmänhet så litet känna, sätter nu sina frukter. Och sådant är snart Malmö-handtverkarnes rykte för konstskicklighet, att de med ifver eftersökas såsom arbetare äfven vid de stora byggnadsverken på Sjælland. En Magnus Jespersen¹⁾ är sålunda sysselsatt med inredningen på Kronborg; på slottets och de öfriga byggnadernas dekorering arbeta bland andra Erik Pedersen Malmø och Mikkel Christian²⁾. I augusti 1600 skriver rikshofmästaren Christopher Walkendorf till magistraten i Malmö: «her behøffuis steenhuggere till Kongl. May:is forretagne bygning her for slotted, bedindis ther fore venligen paa Hans May:is vegne, att j strax ville hid offuer skicke szaa mange steenhugger, som ther er i ethers bye att bekomme.» Två dagar senare sänder han ett nytt bref efter det första. Han begär stenhuggare till en ny byggnad i Köbenhavn och han tillägger: «ville the icke godvilligen komme hid, tha forbiuder them paa Kong: M: vegne, att the icke arbejder, førend paa videre besked. Huis deris dagløn belanger, skall thennom til tacke her bliffue giffuen. The skulle om en dag 5 eller 6 komme tid tilbage.»³⁾ Det var order, som icke gáfvo rum för invändningar. Mot en gratifikation, gifven af staden, fick man trenne af Malmö sten-

¹⁾ *Friis*, Samlinger til dansk Bygnings- og Kunsthistorie, 339.

²⁾ «Biugeningsregister» 1600. Danska Rigsarkivet. *Friis*, Samlinger etc. 347. — Mikkel Christian dog 1592. I bouppteckningen efter honom upptagas följande poster, som i sin mån upplysa om arten af hans verksamhet: «Een skaarsten aff sorth steen, som er tho piller jonica met tho karthuser och listerne — VII daler.

Een piller eller charm aff Gudlands steen — VI mark.

Item LXXXX blaa astrag aff Fulesangssteen, st:t III sk., er — XVI m., III sk.

Fire smaa piller eller fødder aff steen thil kackeloffne, parit 1 1/2 mk. — III mk.

Willem Djchmand for een skaarsteen (derpaa stod vbetald), som Villem lagde fra sig til kongens fogit — XX mk.

Rester paa tho skorstene, som kom til Dybeck, forloffuer Jacob Møller — VIII daler.»

³⁾ De båda brefven af d. ¹²/₈ och ¹⁴/₈ 1600. Malmö rådhusarkiv.

huggare att afresa.¹⁾ Den ene af dem är okänd; den andre hade kort förut arbetat på Knutstorp; den tredje var en af stadens allra skickligaste yrkesmän: Daniel Steenhugger.

Ett så mycket större intresse knyter sig till denne sistnämde, som betydande, ännu bevarade arbeten kunna hänföras till hans verkstad.

Mäster Daniel, som var son af en viss Thomas, hade i yngre år gått i lära hos Mogens Snedker i Malmö: 1582 har han arbetat som dennes sven på Malmöhus.²⁾ När han förvärfvat sig mästerskap, framträder han som snidare i sten och trä och blifver såsom sådan sin stads främste.

Det äldsta af mäster Daniel utförda arbete, som nått till efterverlden, är det altare af trä, som fordome stod i Rengs kyrka³⁾. Det härrör från Fredrik II:s tid. Någon signatur finnes icke å detsamma, men då man vet, att mäster Daniel arbetat för denna kyrka och altaret har vissa beröringspunkter med andra af honom utförda verk, synes intet tvifvel kunna råda rörande dess upphofsman.

Detta altare utgöres af en pelarbyggnad och visar i all sin enkelhet anlag för komposition. Dess öfversta del, som i midten har en Kristusfigur, insatt i en nisch, hvilken på sidorna omgifves af flygelstycken med maskaroner och växtornament, hvilat på tvenne fristående kolonner och trenne utmed fondväggen ställda pilastrar. Mellan dessa äro målningar och snidverk anbrakta. De senare äro här och annorstädes å altaret behandlade icke utan teknisk färdighet och konstnärlig smak; särskildt gäller detta alla frukt- och bladmotiv. Figurframställningen är däremot mindre lyckad. Tvenne reliefer å kolonnernas skaft visa likväl en mera naturtrogen behandling, och de byster af Fredrik II och hans drottning, som smycka fondväggens fris, äro icke utan all porträttlikhet.

---

¹⁾ I Malmö stads räkenskaper för 1600 läses: «giffvit 3 stenhugger, som kom thil Kiøbenhaffn thil hoffmesteren — 1½ mark».

²⁾ Malmöhus läns räkenskaper 1582. Danska Rigsarkivet.

³⁾ Det finnes numera i Kulturhistoriska muséet i Lund, där det fått sin plats i Bosebo kyrka.

Efter utförandet af det i mycket bristfälliga altaret i Reng är mästern Daniel under några år som försvunnen. När han åter låter tala om sig, står han på höjden af sin bana. Han är då i begrepp att utföra sandstensskulpturen å Svenstorp's herresäte i Skåne.

Svenstorp egdes vid denna tid af den ryktbare historieskrifvaren, rikskanslern Arild Huitfeldts syster, fru Beate, sedan 1586 enka efter riksrådet Knud Ebbesen Ulfeld. Hon var sedan 1596 hofmästarinna hos Anne Cathrine, Christian IV:s gemål, och i den för konsten svärmande omgifning, i hvilken hon dessförinnan och senare tillbragte sitt lif, mottog hon hågen och lusten för stora och lysande byggnadsföretag. På Mölleröd vid Finjasjöns strand uppförde hon ett renaissanceslott i ädla och fängslande former, först i Karl XI:s krig förstördt, och på Svenstorp byggde hon sig ett andra slott, som i sin enkla skönhet väl kunde mäta sig med hvilket som helst af Christian IV:s. Byggmästarens namn är glömdt, men man har nämt Hans van Stenwinkel d. ä. som den sannolike upphofsmannen. Skulpturernas utförande lemnade hon åt mästern Daniel i Malmö.

Det är såsom så ofta en ren tillfällighet, att vi kunna tillskrifva en bestämd person — denna gång Daniel Steenhugger — ett arbete som detta. Då det 1599 var så godt som fullbordadt och endast några detaljer återstodo, hade han plötsligen vändt det ryggen. Fru Beate lät då stämma honom för rätta. I Malmö dombok finnes målet dem emellan beskrifvet. Det slutade därmed, att Daniel lofvade utföra hvad han «fortingit medt tag, winduff, waaben, port och andit». Han förpliktade sig att själf komma upp till Svenstorp med en af sina svenner någon gång mellan S:t Mickels och S:t Mortens dag och stanna där, «saalenge hand kand vnderwise suenden hvad hand schall arbeide». ¹⁾ Utan tvifvel har han omedelbart därefter afrest. Hans arbete på Svenstorp hade begynt 1596.

Af det medeltida, borgartade utseende, som är så utmärkande för de skånska herresätena ända in i slutet af det sextonde århundradet, märkes intet å Svenstorp. Fästningskaraktären

¹⁾ Malmö dombok d. 14/9 1599. Malmö rådhusarkiv.

är borta. Icke i ett kärr eller moras som det gamla Eriksholm och Knutstorp, utan högt uppe på en af de höjder, som mot nordost kanta Lundaslätten, har fru Beate lagt sitt slott. Byggnaden är heller icke, såsom bruket var, anlagd i fyrkant; den utgöres af en enda länga med ett åttkantigt, resligt torn på sin östra sida och en fyrkantig utbyggnad midt emot på sin vestra. Materialet är röd tegel; gaflar, murhörn och fönster äro infattade i sandstensornament. Lister af samma stenart äro också anbrakta i murytorna, och en ståtlig portal omsluter å vestra sidan det midt igenom huset förande porthvalfvet.

Denna portal — onekligen «decorationens praktstycke» å Svenstorp — tillhör troligen de af mästern Daniel tidigast utförda partierna å slottet: den bär årtal 1596. På ömse sidor om hvalföppningen har den tvenne attiska kolonner med kanellerade och maskaronprydda skaft, hvilande på höga fotstycken, utstyrda med ringbärande lejonhufvud. Å kapitälerna ligger ett bjelkverk, och på dess fris läses inskriften: «Dette hvs lod erlig och welbyrdig fru Beathe Hyitfeld salig Knvd Wlfeldz efterleuerske bygge anno 1596». Öfverst afslutas portalen med tvenne obelisker, som emellan sig hafva en högt uppstigande praktgafvel. Infattade i en rik kartouchornering med maskaroner och beslagsornament synas å denna de Ulfeldska och Huitfeldska vapnen med riksrådets och fru Beates namn å frisen under gafvelkrönet. En tredje obelisk uppstiger från detta. Det hela gör intryck af harmonisk komposition och ädel formgifning.

Jemte portalen äro särskildt gafvelröstena såväl å de båda kortsidorna som å det framspringande karnapet och å byggnadens fyra takkupor anmärkningsvärda. Dekorationen här verkar icke minst genom sin enkelhet och sina väl afvägda proportioner. I detta fall öfverträffa kanske dessa gaflar de å Kronborg. Volutartade sandstensinramningar begränsa öfverst gafvelfälten; listverk och delade, horisontelt eller rundbågigt afslutade fönster bryta murytorna därunder. Å en af takkuporna — den bär årtal 1599 — synes i det tresidiga krönet ofvan fönstret ett skulpteradt manshufvud. Möjligen bär det något drag af sin upphofsman.

Vid betraktandet af en byggnads dekoration ligger alltid frågan om byggmästarens och stenhuggarens respektiva andel

däri nära till hands. För Svenstorps vidkommande låter sig väl härvidlag intet med bestämdhet säga, men allt synes visa hän på, att mästern Daniel, som var en bildad man, icke blott utfört själfva stenarbetet, utan äfven lemnat ritningarna till detsamma. Han rycker därmed upp i ledet bland de förnämste af sin tids danska bildhuggare.

Samtidigt med det att mästern Daniel utförde sitt arbete å Svenstorp, fortsatte han Rengs kyrkas utsmyckning. Han utförde här jemte den för öfrigt obekante Andreas Jacobi från Trelleborg en ny predikstol. Den finnes ännu med undantag af baldakinen i behåll ¹⁾. Bröstningen är femkantig och har i hörnen manliga och kvinnliga karyatider, uppbärande ett bjelkverk med inskription. Karyatiderna öfvergå i postamenten med känsligt behandlade blad- och fruktornament. Å de fyra fälten mellan dem är en särdeles fint skuren kartouschornering, omramande fristående bilder af de fyra evangelisterna. Endast Lukas finnes dock numera kvar. Nedtill är predikstolens afslutning kupformig, och under en af bröstningens lister läsas konstnärernas namn jemte årtalet 1598.

Man skulle tro, att utförandet af predikstolen i Rengs kyrka och sandstensskulpturen å Svenstorp under de sista åren af 1500-talet icke hade lemnat mästern Daniel tid öfrigt till andra arbeten. Men hans verksamhetslust och hans arbetskraft öfvergingo de flestas. Under dessa år var han också sysselsatt med betydande arbeten för Peterskyrkan i Malmö. Han förfärdigade — såsom det heter i dess räkenskaper ²⁾ — «de store veferpotter till aarewerckid» och utförde en ny predikstol för midtskeppet. Den medeltida hade redan 1535 ersatts med den forna Heligandskyrkans ³⁾. Men då i slutet af samma århundrade allmänna meningen fordrade dennas borttagande, har en af samhällets

---

¹⁾ Liksom altaret är denna predikstol numera flyttad till Kulturhistoriska museet i Lund, där den uppsatts i «herrehuset».

²⁾ I S:t Petri kyrkas räkenskaper för 1596 läses: «Giffuit Daniell Stennhugger for de store vefer potter till aarewerchid — XX mk. — Thend 7 julij giffuidt steenhuggern, som gjorde veffepottenne till aarewerckid — X mk.»

³⁾ *Sonnenstein-Wendt*, Om reformationens införande Malmö, 86.

mera betydande medlemmar vändt sig till mästern Daniel och beställt hos honom en ny.

Den predikstol han utförde är ännu kvar i Peterskyrkan. Dess plats är på norra sidan i långskeppet vid tredje pelaren från öster. Materialet är kalk- och sandsten; dekorationen visar i allt rena renaissanceformer. Korgen uppbäres af en konsol, hvilande på ryggen af en mansfigur, föreställande aposteln Paulus i nära nog naturlig storlek. Nedåt afsmalnande i en rikt ornerad kupa, slutande med ett lätt snirkelverk, har den å bröstningen, som är åttkantig och åt vester bildar ett fyrkantigt utsprång, sju kolonner i hvit och svart marmor och öfver dessa ett bjelkverk med inskription. I fälten mellan kolonnerna äro insatta sex i sten huggna reliefer. De framställa Mariæ bebådelse, de vise männens besök, nattvardens instiftelse, Kristi korsfästelse och grafläggning, hans uppståndelse och himmelfärd. Någon granskning på närmare håll tåla de väl knappast, men betraktade såsom rent dekorativa detaljer fylla de väl sin plats.

Ofvan predikstolens korg är murpelaren, vid hvilken denna är fästad, beklädd med rikt ornerade stens kifvor, i hvilkas midt det danska riksvapnet varit anbrakt. Det svenska, buret af tvenne vanprydande lejon i trä, har sedan Karl XI:s tid ersatt det. Öfverst krönes predikstolen med en baldakin af trä. Dennas nedra del är sexkantig och öfverdragen med ett nät af ornament. En paviljongartad byggnad i två våningar med kolonner och snirklade stöd, spiror och gafflar samt en Kristusbild på toppen höjer sig däröfver. Innanför kolonnerna i nedra afdelningen står en bild af den gode herden med lammet på sina skuldror.

Då man i S:t Petri icke såsom i Lunds domkyrka tilltrorde sig att genombryta pelaren bakom predikstolen och däri inlägga trappan, anlades densamma i stället bakom och vester om pelaren. Denna trappa med sin rika beslagsornamentering, sina fantastiska djur- och människohufvud, sina pelare och sin portbyggnad hör till predikstolens mest sevärda partier. Här utvecklar stenhuggaren all sin konstskicklighet: en kraftig mejselföring förenad med blick för en enkel, ren och stämningsfull komposition. Sjelfva dörren till trappan är snidad i trä, och

innanför densamma sitter å pelaren ofvan ett bomärke en mar-
mortafla med följande inskription:

«Den hellig Trefoldighed til lof, ere oc pris
Er denne predickstol bekost af Engelbret Fris
Tvsinde sex hundrit it aar
Efter at Guds søn fødder war.»

Det är den ädle gifvarens, den förmögne Malmörådman-
nens namn, som här och annorstädes finnes inristadt. Men fåfängt
söker man stenhuggarens. Den fattige mäster Daniel har icke
• som de fleste i hans samtid arbetat till egen berömmelse.

Det skulle icke heller varit möjligt att tillskrifva Daniel
Stenhugger predikstolen i S:t Petri kyrka, hade icke i Malmö
dombok för 1600 den slutliga uppgörelsen mellan honom och
Engelbrekt Fris varit att läsa. I denna erkänner den förre sig
hafva mottagit full betalning för sitt arbete och därutöfver «en
goed foræring, som er it hundrit daler, der til en thønne oxekiød,
en half tønne aal, en fierding smør». Han tackar för detta «paa
det venligste» och aflemnar sin kvittens under magistratens sigill ¹⁾.

Det är redan berättadt, hurusom mäster Daniel efter pre-
dikstolens utförande begaf sig öfver till Kjöbenhavn. Hans
arbete där gällde den nya tyghusbyggnaden. Trenne år senare
nämnes han för sista gången i Malmö domböcker. Det är i an-
ledning af en process mellan honom och hans yrkesbroder Hen-
rik Köning ²⁾. Men denna process hann endast börjas, innan
mäster Daniel afled. Det skedde i en sjukdom, som äfven skör-
dade hans hustru och några af hans barn; de öfriga kvarlågo
ännu länge efter hans död på hospitalet ³⁾.

Bouppteckningen efter mäster Daniel är ännu bevarad och
visar en mindre Malmöborgares egendom vid början af sexton-

¹⁾ Malmö dombok d. $\frac{7}{4}$ 1600. Malmö rådhusarkiv. — Redan 1597 har
arbetet å predikstolen varit långt framskridet. Under detta år läses i S:t
Petri kyrkas räkenskaper:

«17 januarij giffuit for tho fyre sparer, som Daniell Stenhugger brugte
i kircken thill ruller, st. 12 sk., er 1 $\frac{1}{2}$ mk.»

«For at thage stillingen fra predickstolen och for att rense kiercken —
3 $\frac{1}{2}$ mk.»

²⁾ Malmö dombok d. $\frac{25}{1}$ 1603. Malmö rådhusarkiv.

³⁾ Bouppteckningen efter mäster Daniel nov. 1603. Malmö rådhusarkiv.

hundraalet. Det mesta intresserar föga. Men midt ibland säng- och gångkläder, himlingar, sparlakan, bänkar och dynor påträffar man också mästarens redskap: filar och stenborr, sågar och hyflar, och i samma drag nämnas också «nogle skriftsager och krijszholt». Det omtalas «enn kunstbillerbog» och tre tafloer. En icke obetydlig post utgöres slutligen af en samling mer eller mindre förarbetade grafstenar. Många gjorde anspråk på dem. Om en täflade sålunda — utom en borgarhustru i staden — slottsherrarne på Malmöhus och Landskrona. Stenarne blefvo värderade efter foten¹⁾. Försäljningen af dem, som icke redan voro borttingade, åtog sig en af Daniels yrkesbröder i Malmö mästare Jörgen. Och under årets lopp blefvo de äfven afyttrade²⁾.

När Daniel Thomisen 1603 lagt sina ögon samman, fans helt visst i Malmö ingen, som kunde göra denne mästare Jörgen rangen af stadens främste stenhuggare stridig. Af det lilla man känner rörande honom synes framgå, att han varit en studerad man och att han fört icke blott mejseln utan äfven ritstiftet. I hans bouppteckning upptages bland bohaget äfven en bokstol; det nämnes en «bog papir met nogen konst deri», och icke mindre än «500 konststycker»³⁾. Man synes också i Malmö hafva förstått hans värde. När den fattige konstnären lagts i sin kista och Christen Maler satt «it kois derpaa», blef han på borgmästares och råds befallning begrafven inne i S:t Petri kyrka. Det ringdes, såsom annars endast var fallet vid en förmögen borgares likbegångelse, med alla klockorna, och sedan «peblingerne» sjungit vid den upplysta grafven, trädde mästare Hans Christensen Sthen, psalmdiktaren, fram och höll likpredikan öfver den döde⁴⁾. Intet af mästare Jörgens arbeten är väl numera känt, men det är all sannolikhet för att ett och annat ännu finnes bevaradt bland de många namnlösa skulpturverk med renaissancekarakter, som fylla kyrkorna på den skånska landsbygden eller bland de talrika sten- och träarbeten, som ännu finnas inom Malmö råmärken.

¹⁾ Se föregående not.

²⁾ Bouppteckningen efter Jörgen Steenhugger (af d. ²⁹/₁₂ 1603) i Malmö rådhusarkiv.

³⁾ Sammastädes.

⁴⁾ S:t Petri kyrkas räkenskaper 1603. Malmö rådhusarkiv.

Af dessa senare äro de skulpturer, som smycka eller smyckat byggnadernas yttre de icke minst intressanta.

Det har blifvit sagdt om den rikedom af träskulptur, med hvilken de danska städernas korsvirkeshus höljdes i renaissancetiden, att den är liksom illustrationen till en äfventyrsroman. Som konstfulla knyppingar breda sig fantastiska löfverk mellan de i olika former lagda murstensbanden, och som rankor för spalieren slingra de sig ofta ända upp i gafvelspetsarne, medan englar och demoner i en omgifning af blommor och guirlander blicka fram under de utskjutande stockverken. Af denna prakt återstår väl numera i Malmö mindre än man kunde vänta, men minnet af hvad som brutits ned lefver ännu, och något finnes kvar på sin ursprungliga plats¹⁾. Det mesta härrör från slutet af 1500-talet. Det har väl oftast — i motsats till hvad som är fallet i Ystad — en temligen stereotyp prägel: friserna äro af enklaste form, de volutartade stöden för den endast ringa utskjutande öfre våningens stockverk täckas med ett enkelt bladsnideri, och samma löf- och blommotiv gå gärna igen å bjelkdelen, som förbinder dem. Men äfven rikare former finnas. Friserna få tandsnitt, den klassiska palmetten, omgifven af motiv ur den inhemska floran, visar sig, och de bärande delarne hvila på kragstenar, sirade med människohufvud, eller förvandla de sig helt i figurer. Typerna för dessa äro hemtade ur borgarklassen eller ur bibeln: allvarliga köpstadsmän och ärevördiga matronor omvexla med Adam och Eva, äfven de i samtidens dräkt.

Huru ansenligt också ett korsvirkeshus med sina talrika sniderier kunde vara, räknades det likväl under renaissancetiden blott såsom en andra klassens byggnad: «stenhusen» togo i Malmö liksom annorstädes första platsen i människornas omdöme. De saknade nästan helt träskulptur; sandstenen, som så väl bröt de röda murytornas enformighet, utgjorde materialet för de dekorativa delarne. Malmöhus, rådhuset och flera andra af stadens stenbyggnader visade väl i hufvudsak medeltidskarakter, men

---

¹⁾ Byggnader med renaissanceskulptur i trä finnas ännu vid Östergatan, S:t Gertruds gränd, Per Wejersgatan, Isak Slaktaregatan m. fl. Åtskilliga hafva i senare tider rifvits. Så tvenne hörnhus vid Södergatan.

gafarne och homejorna med sina sandstensvoluter, tornen, bur-språken och karnapen røjde icke minst i dekorationen den nya tiden. Mest utbildadt framträdde renaissancedraget i portaler och fönsterinramningar. Lejonhufvud och obelisker, beslagsornament och kartouschverk smyckade dessa, och en och annan figurframställning fylde deras tympanon¹⁾.

Med dessa nu till största delen försvunna skulpturer, som höljde husens yttre i Malmö, harmonierade i deras inre den plastiska utsmyckningen. Konstsinnet, mer eller mindre utveckladt, gaf sig öfverallt till känna. Det lyste en till mötes ur kaminernas skulpturer i marmor och stuck, ur det i trä och ben snidade bohag, slagbänkar och kistor, stolar och bord, som fylde kammare och salar. Och när borgaren om söndagen kom från sitt hem in i S:t Petri kyrka, mötte honom äfven där anblicken af fädernestadens konstskicklighet. Golfvet och grifterna därunder lågo täckta med ett mosaikverk af grafstenar, väggarne hängde fulla med epitafier och minnestaflor, och på något afstånd från mäster Daniels predikstol glänste i all renaissancens färgprakt dopfont och altare. Det var en främmande formverld, som fylde den gotiska medeltidskyrkan. Men i allmänhet störde den icke intrycket²⁾. Denna tids människor sökte ingen modern stilrenhet; de funno skönheten äfven utan denna.

Af renaissanceskulpturerna i S:t Petri kyrka äro numera grafstenarne dolda under det tegelgolf, som 1858 inlades — endast en är ännu synlig — och epitafierna äro antingen förstörda eller i skadadt skick flyttade från sina ursprungliga platser. De flesta finnas upphängda i tornet. Här ser man sålunda den väl arbetade minnesvård, som Anne Hansdatter satte sina båda första män, rådmannen Engelbrekt Fris och borgmästaren Niels Hammer, här det praktfulla epitafiet öfver rådmannen Gorris Boldicke och hans hustru Birgitte. I figurframställningen framträda å det senare många brister, men det öfriga visar en konstförfaren mä-

¹⁾ Renaissanshus i sten finnas ännu vid Adel, Öster- och Södergatorna.

²⁾ Ett undantag torde dock härvidlag det pulpitur, som 1605—1606 uppfördes i koret, hafva gjort. Det var af trä med skulpterad bröstning och anbrakt på ömse sidor om altaret. En afskrankning stängde dessutom sedan 1590 utsikten till koromgången.

stare, möjligen Daniel Stenhugger sjelf. Den ädlaste af dessa minnesvårdar är emellertid det lilla altarskåp i trä, som borgmästaren David Patersen lät upphänga i kyrkans midtskepp till erinran om sina föräldrar. Hans eget och hans hustrus porträtt å skåpdörrarnes yttersidor höra till tidens bästa och skola liksom flygelstyckenas fina och diskreta skärningar alltid väcka betraktarens beundran.

I likhet med alla dessa grafminnen saknar äfven dopfunten i Peterskyrkan konstnärsnamn. Den hör icke till dess främsta skulpturverk: arbetet är därtill alltför groft och den tekniska säkerheten för ringa. Men denna funt hade dock förtjänat ett bättre öde än det som de senaste tidernas vandalism låtit öfvergå densamma. Moderna restaureringar hafva förfuskat dess utseende, och öfre delen, baldakinen, har man hänsynslöst sönderslagit och vräkt undan i koromgången. Skålen, som prydes med reliefer ur den bibliska historien, bär rådmannen Rasmus Ludvigsens namn och bomärke. På fotstycket sitta i helfigurer Matheus, Markus, Lukas och Johannes med evangelierna framför sig.

Dopfunten i S:t Petri kyrka bär årtalet 1601. Några år senare restes i koret den nya altarprydnaden, det bildverk af kända mästare, med hvilket träsnideriet firade sin stora triumf i Malmö.

När i året 1528 vid reformationens våldsamma genomförande bildstormen gick öfver S:t Petri kyrka, har troligen den medeltida altartaflan i dess kor blifvit förstörd. En ny och säkerligen äfven enklare ersatte den. Men med det sjuttonde århundradet gjorde denna icke längre tillfyllest, och borgmästare och råd trädde då i författning om anskaffandet af en ny. De vände sig för ritningens erhållande till «den lille contrafeijer» i Köbenhavn — det är orden i kyrkans räkenskaper¹⁾. Hvem som med denna benämning menas, uppgifves ej, men tvifvelsutän är denne målare identisk med «Franz Kleine, contrefejer». Det var en af de många inflyttade konstnärerna i Kristian IV:s Danmark. Till börden var han tysk och född i Rostock; sin utbildning hade han fått i Italien. Han skulle senare på Rosenborg

¹⁾ S:t Petri kyrkas räkenskaper 1607. Malmö rådhusarkiv.

utföra de stora, dekorativa loftsmålningarne i riddarsalen, hvilka längre fram flyttades till Christiansborg, där de gingo under i den sista branden, och var för öfrigt under hela sin tid en mycket anlitad porträttmålare¹⁾. Det uppdrag Malmö magistrat lmnade honom utförde han 1607. Sedan Cort Snedker hemtat «tafflen» till Malmö, begynte där omedelbart arbetet å den nya altarprydnaden²⁾.

Denna altarprydnad äger en bredd nära nog som kyrkans midtskepp och sträcker sig i höjd upp under hvalfkapporna. Å dess sidor äro anbragta fyra flygelstycken, rikt ornerade med blad och blommor, djurhufvuden och figurframställningar. Midtpartiet intages nederst af en målning i olja framställande nattvarden. På ömse sidor därom i nischer mellan kolonner med skulpterade skaft och kompositkapitälér stå bilder af Moses och Johannes. Kolonnerna bära ett bjelkverk med konsolartade utsprång och ofvan detta vidtager altarets andra afdelning. Äfven denna har i midten en oljemålning — det är korsfästelsen, som här är framställd — och jemte denna kolonner och kungliga namnchiffer, omgifna af kartouschinramningar och allegoriska figurer. Det hela krönes med ett gafvelröste, som i midten är brutet för att lemna rum åt altarets båda öfversta uppsatser. Å dessa äro kolonnerna aflösta med karyatider; träskulpturen å taflans fondvägg blifver här allt finare, luftigare och mera genombruten, figurframställningen allt rikare. Här synas icke blott de fyra evangelisterna: äfven Paulus och Petrus hafva här sin plats, och öfverst under hvalfvet lyfter sig en Kristusbild med en segerfana i handen.

C. G. Brunius, som saknade allt djupare sinne för renaissancens konst, har sagt om detta altare, att det i «prålighet öfverträffar alla dylika konststycken i Skåne» och att det «i och för sig sjelf är aldeles misslyckadt»³⁾ — ett påstående, hvars orimlighet icke torde tarfva någon vederläggning. I viss mån måste man emel-

¹⁾ *Friis*, Samlinger til dansk Bygnings- og Kunsthistorie, 30, 36, 38 m. fl. st. Jmfr Biografiskt Lexikon udg. af Bricka och *Weilbach*, Nyt dansk Kunstnerlexikon under artikeln Cleyn.

²⁾ S:t Petri kyrkas räkenskaper 1607—1608. Malmö rådhusarkiv.

³⁾ *Brunius*, Om renaissans- eller barockstilen i Skåne, 8 och 10.

lertid erkänna, att detta kolossala snidverk till någon del förstör kyrkans inre perspektiv¹⁾. Men detta förhållande mer än uppväges af den stämning från det förlutna, som slår betraktaren till mötes. Det var icke af en slump, som altaret kom att stå där det står: det var det sjuttonde århundradets uppfattning, att det, skymmande koromgång och kapeller, där fordom de katolska altarne reste sig och messorna genljödo, skulle med sina bilder af Kristus och hans apostlar synas från alla punkter i kyrkan, beherskande alla och allt. Det var som Peder Palladius säger: «alterit staar offuen i kirken for alle eders øyen, at I skulle komme ihu at gaa altid til sacramentit»²⁾. Och ingenting sparades af denna tids människor för att få utsmyckningen värdig den kyrka, där altaret skulle stå, och det samhälle det tillhörde. Det gälde för dem framför allt att till egen uppbyggelse förhålliga den kristna tron och hennes förkämpar, men rundt omkring de högtidliga, bibliska gestalterna lät man renaissancens hedniska konst utveckla all den rikedom, hvaraf den här var mäktig.

Det har hittills alltid antagits, att upphofsmannen till altartaflan i S:t Petri varit Malmöborgaren Henrik Köning eller som han merändels rätt och slätt kallas Henrik Snedker. Det var i sjelfva verket också till honom, som magistraten först vände sig och åt hvilken den gaf i uppdrag att utföra altartaflan. Men Henrik Köning kände sig icke ensam vuxen ett arbete som det ifrågavarande, och med magistratens samtycke kallade han därför till sin hjälp tvenne konstsnidare af erkänt rykte: Stadhius Billedsnider i Malmö och Jacob Kremberg i Lund. Det gröfre träarbetet utfördes delvis af honom sjelf, delvis af Cort Snedker; svarfvararbetet af Öldrick Dreijer³⁾.

Det arbete, som å altartaflan utfördes af Stadhius Billedsnider, var det allra förnämsta och kan in i detaljerna följas.

Stadhius Billedsnider eller såsom han också kallas Stats Otto och Stachius Otto tillhörde Malmö egna konstnärer, men var till börden tysk och inflyttad från Lüneburg. Första gången

¹⁾ Sammastädes, 10.

²⁾ *P. Palladius*, En visitats bog, 9.

³⁾ S:t Petri kyrkas räkenskaper 1607—1611, passim. Malmö rådhusarkiv.

han nämnes i Danmark är 1607, då han uppbär arvode för sexton i trä snidade hästar, med hvilka loftet i Christian IV:s gemak å Fredriksborg utsmyckades¹⁾. Senare förekommer hans namn ofta. Det var sålunda han, som 1608 utförde trämodellen till den Charitasfigur, som än i dag kröner springbrunnen å Gammeltorv i Köbenhavn²⁾, och det var han, som snidade det beundrade, nu tyvärr förstörda orgelverket i Fredriksborgs slottskyrka³⁾. Den tid han var sysselsatt med altartaflan i Malmö inföll mellan 1610 och 1611⁴⁾. Han kom dit direkt från Fredriksborg. Redan i Helsingör mötte honom Malmö utskickade, och vid sin ankomst till staden välkomnades han af denna med en penningkänk «tiil foræhring for sin umage»⁵⁾.

Egendomligt nog är det Henrik Köning sjelf, som lemnat uppgifterna om det arbete Stadhius utfört och därigenom beröfvat sig en ära, som annars så godt som uteslutande fallit på hans egen lott. Då altaret stod färdigt ingaf han nemligen till magistraten en skrifvelse med anhållan om betalning, och på dess baksida specificerade han de summor han utgifvit. Om Stadhius skrifer han, att denne mottagit icke mindre än 105 1/2 daler. För dessa hade han utfört icke blott Kristusfiguren öfverst å altaret, de fyra evangelisterna, S:t Petrus och S:t Paulus, utan äfven andra af bilderna, de stora flygelstyckena på sidorna och en betydande del af de öfriga sniderierna. Det framgår tydligt af hans ord, hurusom Stadhius varit den som utfört det hufvudsakliga konstarbetet, framför allt figurerna, endast med undantag

¹⁾ *Friis*, Samlinger til dansk Bygnings- og Kunsthistorie, 232.

²⁾ *Friis* och *Fenger*, Springvandet paa Gammeltorv i Köbenhavn. Tidsskrift for Kunstindustri VIII, 164—165. — I Rentemesterregnskaberne för den 8 oktober 1608 läses:

«Den 8:de Octobris givet Städtzios Otte Billedsnider 14 dl., som ærlig og velbyrdig mand Brede Rantzow til Rantzowsholm, statholder, paa Kongl. May. vegne hannem har bevilget til arbejdsløn for et træbillede, han haver udskaaen, som det messingbillede skal støbes efter, som der skal stande over den nye brønd paa Gammel-Torv her udi Köbenhavn.»

³⁾ *Friis*, Samlinger til dansk Bygnings- og Kunsthistorie, 239.

⁴⁾ S:t Petri kyrkas räkenskaper. Malmö rådhusarkiv.

⁵⁾ Sammastädes.

af Moses och Johannes¹⁾. Ingen skall neka, att träskulpturens svårigheter framför allt ligga i människoframställningen, och ingen skall heller fränkänna Stadhius blicken för ett i viss mån individualiseradt lif och en modellering, som icke saknar vare sig teknisk färdighet eller inspiration.

De tvenne större figurerna å altartaflan — Moses och Johannes — visa i någon mån ett annat skaplynne än de af Stadhius utförda. Namnet på deras mästare finnes icke antecknadt, men utan fara för misstag torde man kunna tillskrifva dem Jacob Kremberg i Lund. Särskildt Mosesfiguren erinrar om öfriga verk af honom, och äfven det drag af något affekterad hållning, som utmärker Johannes, är honom icke alltid främmande.

Hvad som efter denna redogörelse för Stadhius och Krembergs andel i utförandet af altartaflan i S:t Petri kyrka återstår för Henrik Köning är icke så mycket: större delen af det grofva träarbetet, utsirningen af några bland kolonnerna, en del af kartouchverket och ornamenteringen i öfrigt. Det kan efter måttet af hans krafter vara aldrig så väl utfördt, men det berättigar honom icke till namnet af altarprydnadens mästare, knappast heller till den framstående grafplats, där han hvilar bakom densamma. En dugande handverkare och väl också en rik borgare — det torde vara hans rätta eftermäle.

Det var emellertid under renaissancen icke tillfyllest blott med snickare- och skulpturarbete, då det gälde en altarprydnad sådan som den i Malmö: skulpturen fick först sin fulländning genom målarens pensel. Den man, åt hvilken staden anförtrorde detta värf, var Malmöborgaren mäster Peiter. Det var för tiden ingen så liten summa, för hvilken man till honom borttingade arbetet: icke mindre än 750 daler eller 3,200 mark — en summa nära nog jemngod med alla de öfriga utgifterna. För detta utförde han emellertid också de om icke ringa konstbildning vittnande målningarna i altartaflans midt²⁾. Och när denna ändtligen 1611 stod färdig i koret, lysande i guld och silfver och en mångfald af bjärta färger, nu tyvärr dolda under tjock oljefärg,

¹⁾ Henrik Köning till magistraten d. 25/10 1611. Malmö rådhusarkiv.

²⁾ S:t Petri kyrkas räkenskaper 1608—1611. Malmö rådhusarkiv.

erhöll han ännu en belöning för sitt arbete, sina medborgares beundran och tacksamhet, och magistraten gaf i glädjen — står det i räkenskaperna — åt «hans sønner till foræhring huer klede till en kledning, som huos b. Jacob Fechtell bleff vdtagit, kostid penninge LXVIII mark»¹⁾.

Altartaflan i S:t Petri kyrka visar den höga ståndpunkt, till hvilken konsthandtverket förmådde höja sig i Malmö under renaissance tiden. Den betecknar helt naturligt ett något senare utvecklingsstadium än mäster Daniels predikstol och saknar icke barockmotiv, men ännu äro formerna i allmänhet rena och någon öfverlastning gör sig knappast gällande. Detsamma är förhållandet med de samtida grafminnesmärkena och öfriga skulpturer inom och utom S:t Petri kyrka i Malmö. Men utvecklingen går snabbt såsom alltid i tider af stark verksamhetsifver, och betraktar man kyrkans epitafier från tiden omkring 1630 och 1640, skall man redan finna allt förändradt. Liniernas svängningar blifva allt mera markerade och allt mera invecklade, formerna allt mera svällande och onaturliga; ornamentikens yppighet öfverskyler icke bristen på smak och harmonien i proportionerna försvinner. Typiskt för detta renaissancekonstens sista skede är monumentet öfver borgmästaren Jost Ledebur och hans hustru. Det är uppsatt 1636 — «dem allemechtigen thou Erren vnd düsser Kirkgen tho einem Zirrat». Det är pompöst som intet annat, men kompositionen räknar icke mer med det naturliga rätt, och marmorreliefen i midten gifver en så förvecklad framställning, att den snarast liknar ett böljande slaktvimmel.

Ännu några år — och den danska tiden i Skåne är slut. Den blomstrande utvecklingen afbrytes: allt står stilla eller går tillbaka i Malmö. Handtverket blifver åter rent handtverk och först efter århundraden inträder ånyo en lyftning inom detsamma.

¹⁾ S:t Petri kyrkas räkenskaper 1611. Malmö rådhusarkiv.

II.

Den lifliga konstnärliga verksamhet, som under renaissancen utmärkte Malmö, hade i Lund sin motsvarighet. Under medeltiden hade här i kyrkans skydd handtverket blomstrat och nått en för de tiderna sällsynt fulländning: de många stensulpturerna i domkyrkan, munkstolarne i dess kor, helgonbilderna och de fynd af konstrikt bearbetade föremål, som vid gräfningar komma i dagen, bära bland annat därom vittne. Äfven sedan reformationen förödt ärkebiskopsstadens makt och rikedom, fortlefde inom borgerskapet den gamla tidens traditioner. Det finare smidet blomstrade i Lund ännu under renaissancen som det gjort i den tidiga medeltiden. Keramiken stod högt, och en utförelse synes till och med hafva försiggått till andra sidan Sundet. Inom trä- och stensnideriarbetet upptog man täflan med Malmö, och Jacob Krembergs kallande dit har redan visat, att man där gaf sitt erkännande åt konstskickligheten i systerstaden.

Tidigast skönjes i Lund den begynnande renaissanceskulpturen å de korstolar, med hvilka ärkebiskop Birger i det sextonde århundradets andra decennium utstyrde domkyrkans krypta. De voro redan vid det adertonde århundradets midt »merendels förstörde»¹⁾, men dock icke svårare, än att ännu på Brunii tid åtta funnos i behåll. Af dessa åtta äro numera endast några obetydliga spillror kvar, bland dem tvenne reliefbilder²⁾. De båda framställningarne — Kristi uppståndelse och kopparormen i öknen — äro fullt medeltidsartade och omgifna af gotiska bågar, slutande med korsblommor, men i svicklarne ofvan och nedan dessa framträda fullt tydliga renaissanceformer.

Ett steg längre i utveckling visa domkyrkans älsta bevarade grafstenar med renaissancekarakter.

De tidigast huggna af dessa härröra från 1550-talet. Deras inskriptioner äro ännu utförda med gotiska typer, anbrakta å bok-

¹⁾ *Corylander*, Berättelse om Lunds domkyrka, utg. af Martin Weibull, s. 79.

²⁾ Dessa finnas numera i det s. k. Kapellet vid domkyrkan.

därom stodo i nischer, anbrakta å framspringande delar af sockeln, bilder af Johannes och Matheus. En gesims afslutade fotstycket öfverst, och på denna reste sig ytterst å hvarje sida tvenne joniska kolonner i hvit och färgad marmor, de båda yttersta å skaften dekorerade med fruktornament. Mellan dessa stodo tvenne figurer: den heliga jungfrun och den botfärdiga Magdalena. Till altarets sidor slöto sig konstrikt arbetade flygelstycken i ek, och mellan de innersta pelarna var en stor alabastertafla insatt. Den visade i relief en framställning af nattvarden, traditionelt behandlad: Kristus i midten och apostlarne på ömse sidor om honom kring ett långt bord. Ofvanför nattvardsscenen utan sammanhang med denna syntes tvenne andra. Inom rika arkitekturomramningar med statyetter, pilastrar och kasetthvalf sutto tvenne figurer i yfviga, böljande dräkter: det var Markus och Lukas. Ofvan alabastertaflan afslutades midtpartiet med en gafvelaktig uppsats, å hvars krön lågo och stodo symboliska figurer, och i hvars midt anbringats trenne porträttbyster: Fredrik II:s, hans drottning och deras dotter Elisabeths. Öfver den i midten brutna gafveluppsatsen vidtog en paviljongartad öfverbyggnad, afslutad med ett rundbågigt tympanon, å hvilket allegoriska figurer hvilade. Å sidorna — den främsta var äfven smyckad med konungens och drottningens namnchiffer och vapen — funnos nischer: vänd åt midtskeppet stod Paulus med svärdet, i två af de andra syntes Petrus med nyckeln och den helige Laurentius med halstret. En smal uppsats med en allegorisk figur afslutade det hela.

Det var emellertid icke endast framsidan af altaret, som fängslade åskådarens blick: äfven baksidan var utsmyckad. Särskildt anmärkningsvärda voro här de smärta och smidiga joniska pilastrar af stuck, som omgäfvö midtpartiet, i hvilket en å ek målåd framställning af Kristi himmelfärd insatts. Äfven de utsirade kragstenar, de ofta groteska lejon- och manshufvuden, som här och hvar i glänsande alabaster eller sandsten framträdde mot den svarta bakgrunden, visade en känslig och mjuk mejsel föring¹⁾.

¹⁾ Beskrifningen å altaret är gjord dels efter de bevarade delarne af detsamma, nu i Universitetets historiska museum och det s. k. Kapellet vid

Samtidens omdöme om detta altare framgår af Mogens Madsens skildring, och efterverldens torde icke falla allt för långt från detta. Ett kritiskt öga upptäckte väl lätt bristerna: den trefvande och osäkra figurframställningen, de ofta falska proportionerna, det undermåliga perspektivet å reliefbilden. Men å andra sidan visade också kompositionen i sin helhet konstnärlig blick, och alla dekorativa element voro behandlade med en icke vanlig teknisk färdighet. Det hela gaf en trogen bild af hvad den tidigare renaissanceskulpturen i Lund förmådde.

Ända till 1834 stod detta renaissancealtare orubbadt kvar på sin plats: detta år, i mycket så ödesdigert i domkyrkans historia, såg det försvinna. Och den man, som då — i den första framgångens ifver — redan begynt förstörelsen af det härliga medeltida byggnadsverket, där hvarje tid rest sig sina minnen, nedtog det icke, som han själf skrifver¹⁾, med varsamhet: så vårdslöst skedde detta, att hvad som icke slogs i spillror dock i alla fall blef hårdt skamfiladt.²⁾ De fattiga rester, som nu finnas kvar, äro emellertid tillräckliga för att fastslå det missvisande i Brunii yttrande: «Denna altartafla var lika oansenlig i jämförelse med kyrkan som obetydlig i afseende på sammansättningen»³⁾.

Brunii nedtagande af altaret i Lunds domkyrka var ett utslag af hans sträfvan att återställa denna i dess medeltida skick. Det var en sträfvan, som helt beherskade honom liksom så många af hans efterföljare, men trots denna vågade han likväl aldrig något angrepp mot ett annat af kyrkans renaissanceminnen: dess predikstol. Han förutsåg och visste, att hvarje sådant skulle misslyckas, ty icke blott var denna — såsom hans ord falla — fordom «ansedd för ett mästerverk»: den «fäste» ännu «mångens synnerliga uppmärksamhet»⁴⁾.

---

domkyrkan, dels efter å det senare stället förvarade ritningar. Jmfr *Brunius*, Lunds domkyrka, 270—272.

¹⁾ *Brunius*, Lunds domkyrka, 458.

²⁾ En beskrifning å altarets nedtagande och förstöring finnes i *Elof Tegnér's* uppsats Om Lunds Universitets historiska Museum, införd i *Weibulls* Samlingar till Skånes historia 1871, s. 31.

³⁾ *Brunius*, Lunds domkyrka, 272.

⁴⁾ Sammastädes, 272.

Upphofsmannen till predikstolen i Lunds domkyrka har själf namngifvit sig. Å den stora, rikt dekorerade kragsten, som understöder densamma, läses å ena sidan: «Johannes Ganssog Francofurtensis ad Oderam me fecit», å den andra: «Ganssog ad Oderam me fecit». Denne Johannes Ganssog tillhörde — såsom andra källor visa — en konstnärsfamilj i Frankfurth ander Oder — hans fader var målare där — och han finnes under 1569 inskrifven vid denna stads universitet¹⁾. I Danmark nämnes han första gången 1588. Han befinner sig då på Kronborg, där det omtalas tvenne af honom snidade hjorthufvud och »en arm af been han havde gjort paa en stol i kirken, som var sønderbrudt»²⁾. Otvifvelaktigt är det här, som en eller flera af de skånska adelsmän, hvilka sutto i Lunds domkapitel, fått uppmärksamheten riktad på den främmande konstnären. Några år senare är han i Lund. Redan 1590 hade kapitlet erhållit tillåtelse att för en ny predikstol hugga sten i Fågelsång³⁾; tvenne år senare undertecknas kontraktet med mästern Johan rörande dennas förfärdigande⁴⁾. Och om icke förr, så åtminstone 1595 var predikstolen färdig, uppsatt vid samma pelare i långskeppet som förut den medeltida »ambo», hvilken af erkebiskop Uffo vid midten af 1200-talet skänktes till domkyrkan⁵⁾. Det var liksom i Malmö S:t Petri kyrka på norra sidan, icke såsom reformationstiden helst såg, på den södra. På båda ställena segrade traditionen öfver de nymodiga teorierna.

¹⁾ *G. Upmark*, Die Architektur der Renaissance in Schweden 1530—1760, 67. I detta verk, IV bandet, finnes äfven en afbildning af predikstolen i Lunds domkyrka. Portalen till densamma är återgifven i Tegningar af äldre nordisk Architektur.

²⁾ *Friis*, Samlinger til dansk Bygnings- och Kunsthistorie, 339 och 342.

³⁾ Bref af d. 9/7 d. å. i Danska Rigsarkivet.

⁴⁾ I Skånebrefsförteckningen (Domkyrkians i Lund åtskillige bref n:o 1203), nu i Svenska Riksarkivet, finnes härom följande: «Foreenings contract, som Lunde capitel och kyrkioverderna i domkyrkian med bildhuggaren m:r Johan b:d höllo, då prädiikestolen i bem:te kyrkia förfärdigades, dat. dhen 5 martij 1592.» I samma förteckning (Acta privata n:o 1199) heter det: «Johannes Ganstaug bildhuggare qvitterar Willhelm Dresselberg 100 dr s:t d: 28 octob. 1592.»

⁵⁾ *Libri memoriales capituli Lundensis*, ed. C. Weeke, 311.

Predikstolen i Lunds domkyrka, till hvilken en trappa med en smakfull portalbyggnad leder tvärt igenom pelaren, är till formen som de flesta från renaissancetiden: en sexsidig korg, kupformigt afslutad nedtill, och öfver densamma en baldakin. I hvarje hörn öfver bröstningens krön står en kolonn, hvars bas och kapital äro af alabaster, skaffet af svart marmor. Kolonnerna hvila på höga skulpterade marmorpostamenten och mellan dem läsas å alabastertaflor jemte årtalet 1592 några af namnen å predikstolens gifvare. Där är bland dessa rikskansleren Arild Huitfeld, riksrådet Heinrich Ramel och länsmanen Peder Brahe. Från de volut- och maskaronprydda kragstenar, på hvilka kolonnernas postamenten äro ställda, utgå breda kanellerade lister till den fruktsmyckade knopp, med hvilken predikstolen nederst afslutas. Baldakinen har formen af en paviljongartad byggnad. Den är i motsats till predikstolen i öfrigt, hvars hufvudmaterial är sandsten, till sin stomme af trä. Men träet är smyckadt med talrika alabasterprydnader och statyetter, och i midten prålar det danska riksvapnet omgifvet af sina sköldhållare. Ornamentiken med sina beslagsdekorationer, sina fruktguirlander och heraldiska motiv, visar öfverallt de ädlaste och renaste former. En fin och diskret färgläggning förhöjer och förhöjde än mera fordomsdags intrycket af det hela ¹⁾.

De egentliga praktstyckena å predikstolen äro fem skulpterade alabastertaflor, hvilka insatts i bågnischerna mellan bröstningens kolonner. Man skulle möjligen af deras beskaffenhet kunna misstänka, att de importerats utifrån, men vid betraktande af det så glänsande utförda arbetet å predikstolen i öfrigt synes en dylik misstanke utan berättigande. Dessa taflor framställa: de vise männen tillbedjande Kristus, den heliga nattvarden, korsfästelsen, uppståndelsen och den helige andes utgjutande öfver apostlarne. Brister saknas väl icke helt: någon gång är perspektivet falskt, eller röja figurerna oriktighet i proportionen. Men

¹⁾ Det torde här icke böra lemnas oomnämdt, att under 1890-talet Lunds domkyrkas predikstol vandaliserats. Man har skrapat och delvis omhuggit nära nog allt, som är af alabaster, och betäckt det med en färgläggning, som särskildt förstört de vapensköldar, hvilka smycka pelaren på ömse sidor om predikstolen. Marmorn har oljemålats.

dessa brister äro försvinnande. Brunius sjelf, annars så osympatiskt stämd mot renaissancens konst, måste framför denna predikstol tillstå, att konstnären «nedlagt i de helupphöjda figurerna ett lif och en värma, som endast frambringas af en mästarhand»¹⁾. Allt rör sig, allt lever. De små mästarnes oförmåga af komposition är öfvervunnen: det hela är dramatiskt enhetligt och visar in i detaljerna ett utbildadt sinne för formens skönhet. Priset bland taflorna tager den mellersta: korsfästelsen. Det ligger öfver densamma något af den anda, som karakteriserar Rubens tidsålder.

Något skriftligt vittnesbörd om det intryck predikstolen i Lunds domkyrka gjorde på samtiden är icke lemnadt. Men om vidden af detsamma vittna mera än nog de talrika efterbildningarne i skånska kyrkor. Såväl till byggnad som dekorationsmotiv erinra ofta deras predikstolar — och icke minst den i Malmö — om domkyrkans. Hon var mästerverket, det upphunna mönstret. Och medgifvas måste väl också vid en blick tillbaka, att i Johannes Ganssogs predikstol den skånska renaissanceskulpturen nått sin höjdpunkt.

Johannes Ganssogs ankomst till Lund och det uppdrag, som där lemnades honom, har tvifvelsutan icke af alla setts med blida ögon. Det lefde vid denna tid i Lund en hel krets af stenhuggare och träsnidare, och mången af dem har helt visst icke kunnat undgå att känna sig förbigången. Om deras verksamhet bära icke blott domkyrkans grafstenar ett talande vittnesbörd, utan äfven de härliga skulpterade portar²⁾, som fordom stängde nedgången från koret till midtskeppet. Delvis sönderslagna, hafva de nu hamnat i klosterbyggnaden söder om domkyrkan. Under

¹⁾ Hos *Brunius*, Lunds domkyrka, 275, läsas följande för författaren karakteristiska ord: «Om man å ena sidan måste medge, att konstnären icke vid sammansättningen gjort sig reda för kyrkans grundtal, att han helt och hållet förbisett hennes byggnadsstil och att han slutligen sammanblandat andeliga och världsliga föremål: så måste man å andra sidan med glädje tillstå att han å de fem taflorna, hvilka föreställa bibliska hufvudscener, nedlagt i de helupphöjda figurerna ett lif och en värma, som endast frambringas af en mästarhand.»

²⁾ De nedersta fälten å dessa portar äro här ofvan afbildade såsom titelvignett.

ett stafverk af trä, å hvilket man ännu förnimmer en anklång till gotik, hadé hvar och en af dem fyra speglar med renaissance-fyllningar. Ornamentiken å de ännu bevarade erinrar med sina ädla former snarare om Anet och Fontainebleau än om Lund. Endast få af dessa lundensiska snidare äro nu kända till namnet: så en Jacob Steenhugger, boende å Bredgatan norr om den forna S:t Peders kyrkogård¹⁾. Den yngste och väl också en af de mest betydande bland dem var den i sammanhang med altartaflan i Malmö redan nämde Jacob Kremberg. Hans själfständiga verksamhet inföll under förra delen af det sjuttonde århundradet.

Den tidigaste underrättelse rörande Jacob Kremberg, som vi funnit, härrör från 1603²⁾. Den förekommer i bouppteckningen efter Jörgen Steenhugger i Malmö³⁾. Det heter däri, att «Jacob Kremberg aff Lund fick alle konststyckerne, som wor 500, styckit offuirhofvit for ij sk., og der thil it egeschrinn, som samme konststycker i laa». Notisen kan synas obetydlig nog, men den visar dock den lundensiske mästaren såsom arftagare efter en af Malmö bildhuggare, och man kan förmoda, att detta arf icke blifvit utan inflytande på hans följande produktion.

På någon tid höres därefter ingenting om Jacob Kremberg. Möjligen har det varit hans vandrings- och läroår, och möjligen har han lefvat utom Skånes gränser. Omkring 1610 börjar han emellertid att åter låta tala om sig. Han arbetar — såsom redan anförts — vid denna tid i Malmö, och han börjar redan 1609 ett omfattande arbete — sitt lifs mest betydande — i en liten landkyrka utanför Lund.

Om detta arbete lemnar Gårdstånga kyrkas räkenskapsbok 1590—1635 — «Tetrastichon ecclesie Gaarstange» — upplys-

¹⁾ Jacob Stenhuggers gienbreff paa en hospitalsgaardt paa Bredegade ij Lund 1592 ²⁵/₁₀₀. Lunds domkapitels arkiv.

²⁾ Möjligen syftar dock en notis från 1601 i Skånebreffsförteckningen, Domkyrkians i Lund breff n:o 1232, (Sv. Riksarkivet) på Jacob Kremberg, ehuru hans namn i så fall icke är rätt återgifvet. Det heter där: «Joachim Kringbergz åth canicken i Lunde domkyrckia gifne quittantz på 20 rixdlr in specie for dhet orgewerck han hade förfärdigat i Lunde domkyrckia, dat. Lund d. 10 octob. 1601.»

³⁾ Jörgen Steenhuggers bouppteckning (²⁹/₁₂ 1603) i Malmö rådhusarkiv.

ning¹⁾. Det framgår däraf, hurusom Kremberg under icke mindre än nitton år varit sysselsatt för denna kyrka. Initiativet till dess utsmyckande synes hafva utgått från församlingen sjelf. Men under arbetets fortgång har fru Anne Brahe, riksmarsken Sthen Maltesen Sehesteds hustru, trädt hjälpande emellan. Hon satt, sedan hennes make fallit vid Kalmar 1611, såsom ensam herskarinna på Hviderup och hade såsom sådan patronatsrätt öfver kyrkan. Det var en kraftig och dugande kvinna, hvars lif präglades af sinnelagets fromhet. Hon upprättade fattighus och hospital; med tusentals mark bidrog hon till Gårdstånga kyrkas utsmyckande, och hennes frikostighet mot denna räckte lifvet igenom.

Af de arbeten Jacob Kremberg för fru Annes räkning utförde i Gårdstånga kyrka voro predikstol och altartafla de tidigaste. Bägge äro de ännu kvar på sin ursprungliga plats. De bilda där i förening med konstnärens öfriga verk den rikaste samling af träskulptur från renaissancetiden, som någon skånsk landkyrka bevarar. Ornamentiken kan väl lika litet som figurframställningen sägas vara utan barocka element, men ännu äro de renare formerna till det mesta öfvervägande.

Jacob Krembergs predikstol i Gårdstånga har den för renaissancetiden vanliga formen: en mångsidig korg — här sexsidig — till hvilken en rikt skulpterad trappa leder, och ofvan korgen en baldakin. Den senare är öfverst krönt med en engel stötande i basun och med trenne af sniderier omgifna vapensköldar, som gafvelaktigt höja sig ofvan bjelkverket med dess fris. Sjelfva korgen har i sina hörn bilder af de fyra evangelisterna samt af Paulus och Petrus, alla såsom karyatider bärande bröstningens krön. Mellan apostlarne äro insatta reliefbilder i trä, afsedda att påminna menigheten om det heliga ordets betydelse. A en af dem ser man sålunda den första pingstdagens händelser afskildrade, å en annan Kristi utsändande af sina apostlar och å en tredje Gud fader sjelf med ett svärd i sin mun och en krans af

¹⁾ «Tetrastichon ecclesie Gaarstange» finnes numera i Lunds domkapitels arkiv. Det blef den ¹²/₁₀ 1824 dit aflemnadt af dåvarande kyrkoherden i Gårdstånga D. Broberg. De uppgifter däri, som afse Jacob Kremberg, äro författaren delgifna af prof. Martin Weibull.

lågor kring sin hals. «Omnis sermo dei ignitus et clypeus» står det därunder. Det är framställningar icke utan förtjenst, men särskildt ifråga om perspektivet visande brist på teknisk underbyggnad. De tåla icke jemförelse hvarken med de dramatiskt liffulla apostlagestalterna, som omgifva dem, eller med den öfriga skulpturen å predikstolen.

De sista utgifterna för predikstolen i Gårdstånga kyrka falla — såsom räkenskaperna visa — under 1615 och samma år erhåller mästern Jacob också sitt slutliga arvode för altartaflan. Denna är uppsatt i kyrkans kor. I sin midt har den en målning, framställande nattvarden och i mycket erinrande om Malmömålarer mästern Peiters manér. För öfrigt har denna altartafla formen af en kolonnbyggnad. Mellan de båda pelarne på ömse sidor om midtpartiet stå, utförda i helfigur, bilder af Paulus och Petrus; å fotstycket och ofvan det på pelarne hvilande bjelkverket äro anbrakta reliefer af de fyra evangelisterna. Snidade flygelstycken omgifva å sidorna altaret, och framför fotstycket med dess inskription hänger ett fint skuret krucifix.

Efter avslutandet af predikstol och altartafla grep mästern Jacob sig an med utförandet af en dopfont till kyrkan. Det blef intet hastverk: först 1628 stod den fullt färdig, glänsande i sin gyllne färgprakt. Men den vann utan tvifvel på dröjsmålet, ty därigenom gafs Jacob Kremberg tillfälle att allt mera fullända sig i sin konst.

Dopfonten i Gårdstånga kyrka är fristående och öfver densamma hänger i en rikt snidad arm en utskuren himmel, icke utan beröringspunkter med baldakinen öfver predikstolen i Lunds domkyrka. Fonten är åttkantig och manliga och kvinliga karyatider, somliga dock numera förnyade, uppbära dess skål. Å bröstningen mellan nya bärande delar, äro infattade en följd nästan miniatyrartadt utförda reliefer. De lemna framställningar belysande vattnets betydelse i äldre och nyare tid. Man ser här syndafloden — i fonden arken och rundt omkring den skaror af drunknande, som uppbjuda sina sista krafter att rädda sig undan floden — israeliternas ökenvandring och Pharaos undergång i Röda hafvet, Naamans bad i Jordan, Johannes, döpare Kristus, samt den senares omskärelse och dop. Den arkitekturomgifning,

i hvilken bilderna införsatts, är oftast rent renaissanceartad. Men i den sista, hvilken framställer dopet enligt kristet bruk, införes åskådaren i en romansk kyrka med dess små fönstergluggar och hvalfbågar. Snidningarne visa i sin helhet ett växande sinne för formens skönhet, men sådana de nu äro, sakna de tyvärr icke spår af föregående tiders restaurationsfusk.

Jemte de här omtalade arbetena nämna kyrkoräkenskaperna i Gårdstånga äfven andra af Jacob Kremberg: «stolene mett degnestoll, pulpeten och stolen derpaa». Af de förstnämnda finnas ännu flera sidostycken bevarade, somliga med de Braheska och Sehestedska vapnen, och likaså finnes pulpituret, som dock närmast torde vara ett gesällarbete, ännu i behåll. Om Jacob Krembergs säkerligen i flera fall mest betydande verk innehålla emelertid räkenskaperna intet. Det torde också utan något som helst kyrkans åtgörande kommit att tillhöra densamma.

Gårdstånga kyrka undergick 1622 en restauration och i sammanhang med denna lät fru Anne å norra sidan uppföra ett grafkapell öfver sin make. Detta är byggdt i en något tung renaissancestil med vågformiga sandstenornerade gafvelrösten och å väggarne prydt med mans- och lejonhufvud i samma stenart¹⁾. Till källaren därunder förlades grafkoret; å kapellets golf fick grafstenen sin plats²⁾. Men då detta kapell endast var afsedt för fru Anne sjelf, hennes släkt och efterkommande på Hvide-rup, lät hon afstänga det från den öfriga kyrkan. Det skedde genom ett skrank, och detta skrank gaf hon sin redan bepröfvade konstnär Jacob Kremberg i uppdrag att utföra.

Skrancket mellan kapellet och koret i Gårdstånga kyrka är liksom de öfriga skulpturerna där helt och hållet af trä och fyller fullständigt hvalföppningen dem emellan. Dess panelartade nedre del, som i midten har tvenne dörrar, är i sin öfre hälft genom-

¹⁾ I kapellets ytterväggar voro fordom insatta tvenne minnesstenar i mörk sandsten. Inskrifterna därå hos *Brunius*, Konstanteckningar under en resa år 1849, s. 754. — Den norra sidan af kapellet finnes återgifven hos *Upmark*, Die Architektur der Renaissance in Schweden 1530—1760, 66.

²⁾ Denna grafsten är numera insatt å vestra innerväggen i kapellet. Inskriften därå hos *Brunius* i hans sist anf. arb., 755.

bruten med nio bågöppningar, fem större och fyra mindre. Öfver hvarje bågpar ses ett englahufvud med vingar. Mellan öppningarna äro placerade karyatider, hvarannan manlig och hvarannan kvinnlig, hvilkas byster öfvergå i med lejonhufvud och frukt-klaslar sirade postament. De uppbära ett bjelkverk, å hvars breda fris läses en biblisk inskription. Den öfriga delen af skranket — dess tympanon — fylles med reliefartade skilderier, framträdande mot en genombruten bakgrund. I midten reser sig här lufsens träd; vid dess stam ringlar sig ormen; i dess krona spelar en ljusets engel. På trädets ena sida framställes syndafallet: Adam och Eva skylande sin nakenhet med fikonälf. Å den andra försoningen: Kristus naglad till korset och Johannes och Maria sörjande vid dess fot. Ytterst på sidorna fullbordar sig den symboliska framställningen: kringslutna af ett grenverk afskildras på den ena de sju dödssynderna, på den andra de sju kardinaldygderna. De omramande delarne äro smyckade med inskriptioner och med Sthen Maltesens och Anne Brahes trettiotvå anvapen.

Det råder intet tvifvel om, att detta snidade skrank härrör från sista tiden af Jacob Krembergs verksamhet i Gårdstånga. I hvarje fall kan det icke vara äldre än 1622, det år, då kapellet byggdes. Detta arbete visar väl också höjdpunkten af mäster Jacobs konst. In i detaljen röjer sig en konstnärsindividualitet. Det famlande och osäkra i framställningen, som trots alla förtjänster i öfrigt framträdde särskildt å altare och predikstol, är här till det mesta öfvervunnet. Och den starkt utpräglade dogmatiska läggning, som utmärkte Jacob Kremberg, kommer till sin rätt. Hvad han vill är mindre episkt skildra än lära och uppbygga.

Skranket mellan kapellet och koret i Gårdstånga kyrka är det sista verk, som med visshet kan tillskrifvas mäster Jacob. Om de arbeten han utfört i Lund är ingen underrättelse bevarad, och icke heller är det känt, om han — såsom det är troligt — deltagit i Hviderups nybyggnad 1617—1623. Allt hvad vi veta om honom beror af en tillfällighet, och där Gårdstånga kyrkas räkenskaper upphöra att nämna hans namn, upphör också vår kunskap om honom.

Jacob Kremberg var en af de sista skulptörer i Lund, å hvilken arbeten renaissanceformerna icke skötos i skuggan för barockens. Det skrank från 1626, som i domkyrkan höjde sig ofvan tvärmuren mellan kor och midtskepp, representerade med sina fina bladfyllningar och sitt ståtliga bjelkverk ungefär samma konstnärliga ståndpunkt¹⁾. Men i koret innanför detsamma uppfördes något senare ett nytt orgelverk: dess snerkelsniderier och halfnakna statyetter visade redan fullständig barockstil. Och från epitafierna, som kring midten af det sjuttonde århundradet uppsattes i kyrkan, försvann renaissancekarakteren allt mer och mer²⁾.

Ett af de äldsta bland dessa epitafier är det som professorn i Kjöbenhavn J. Zoëga lät upphänga till minne af kaniken Ericus Clementius. Dess byggnad är i det hela taget rent renaissanceartad, och äfven dekorationen visar i några detaljer samma karakter, men för öfrigt är denna öfvervägande barock. Än skarpare framträder detta senare drag å det ypperligt utförda sandstensmonumentet öfver superintendenten Mads Jensen Midelfart: här är det egentligen endast de båda sidofigurernas — Moses' och Kristi — lugna, opassionerade hållning, som i någon mån erinrar om ett redan förflutet. Med minnesvården öfver Nicolaus Georgius Ærylæus af 1644 är man slutligen midt inne i barockstilen. Ett framstående exempel på denna lämnar också det betydande epitafiet öfver öfversten Hieronymus von Kratzsk. Det är uppsatt öfver portalen till kyrkans södra kapell. Kompositionen är lika väl fattad som utförd, sjelfva arbetet är glänsande, men kolonnerna höja sig vridna som skrufvar, volutorna svälla som dunbolstrar och alla linier bukta som böljor.

Monumentet öfver von Kratzsk är från tiden omkring 1660. Men fastän Lund och Skåne vid denna tidpunkt icke längre regerades från Fredriksborg eller jaktslottet i trädgården utan-

¹⁾ Detta skrank finnes nu jämte så många andra minnen från det förflutna i det s. k. Kapellet söder om domkyrkan.

²⁾ Dessa epitafier äro beskrifna af *Brunius* i hans bok om Lunds domkyrka.

för Kjöbenhavn, höllo sig dock konsttraditionerna vid lif i den gamla kapitelstaden. Och ännu i Karl den tolfte's dagar snidade där tvenne konstnärer med ett i Norden endast alltför sällsynt sinne för formernas skönhet de härliga portar och skrank, som in i det nittonde århundradet fängslade allas blickar i domkyrkan.

Bilagor.

I.

Rikshofmästaren Christopher Walkendorf tillskrifver magistraten i Malmö och begär, att stenhuggare skola af densamma sändas till Kjöbenhavn.

Mijnn wenlig helssenn ether nu oc altid tilforne mett wor herre. Kiere borgemester och raadmend, ssønderlig gode venner, nest min venlig tacksigelsze giffver ieg ether venligenn att vide, att her behøffuis steennhuggere till Kong. May:ttis foretagne bygning her for slotted, bedendis ether ther fore venligen paa Hans May:ttis vegne, att j strax ville hid offuer skicke ssaa mange steennhugger, szom ther er i ethers bye att bekomme, j huis arbeide the kunde were paa; the skulle med thett første komme tid tilbage, oc j met thette bud ville skriffue mig ett suar tilbage. Jeg giør gerne, huis i kunde haffue gode aff. Will hermed haffue ether gud befallett. Kiøbenhaffnn 12 augustj 1600.

Christoffer Valckendorpff
till Glorup.

Med annan stil tillagdt:

Leyer: Enn til Madtz Hamssenns kom fra Knudstrup.
D . . . (?) til Daidt Pathersszøns.
Daniell Stennhugger.

På baksidan jemte utanskriften;

Her hoffmesters breff om stennhuggere bekommit thet thenn 15 augustj 1600.

Brefvet i Malmö rådhusarkiv.

II.

Rikshofmästaren Christopher Walkendorf afsänder ett nytt bref af liknande innehåll som det föregående till magistraten i Malmö.

Mijnn venlig helssenn nu oc altid tilforne med vor herre. Kiere wenner, ssonderlig gode wenner, nest min venlig tackssigelsze, giffuer ieg ether venligen att vide, att her behøffuis nogenn steenhughr till att hugge nogenn steenn, ssom skall jndsettes i thette nye tøyghus, oc muremesterne fortøffuer ther epter, bedendis ether ther fore paa Kong: M: vegne, att j strax lader hid offuer skicke szaa mange steenhugger ther er i ethers bye, i huis arbeide the staae paa. Ville the icke goduilligen komme hid, tha forbiuder them paa Kong: M: vegne, att the icke arbeide førend paa videre besked. Huis deris dagløn belanger, skall thennem til tacke her bliffue giffuen. The skulle om en dag 5 eller 6 komme tid tilbage, oc i met thette bud ville skriffue mig eet ssuar tilbage. Jeg gjør gernne huis i kunde haffue gode aff. Vill her met haffue ether gud befallet. Kiøbenhaffn thend 14 augustj 1600.

Christopffer Valckendorpff
till Glorup.

Brefvet i Malmö rådhusarkiv.

III.

Fredag 14 septemb. emellem fru Beate paa Suendstrup, hendes fogit och Daniel Steenhugger.

Fru Beate paa Suenstrup hendes fogit Jacob Holst tiltalede Daniel Steenhugger for CXXX daler, som Daniel schall mere hafue opborit end hans fortingning war for det arbed och bøgning hand skulle giøre paa Suendstrup effter hans breffs och contracts formelding.

Disligist huad arbed hand haffde fortingit i saa maade medt tag, winduff, waaben, port och andit haffuer hand icke fuldferdiget, ther offuer thend gode frue lider skade.

Daniel suarede, formenendis sig icke flere penninge at hafue bekommit end hand hafde ret til. Om arbedit sagde hand, at huesz der fattis paa wil hand well giøre ferdig. Och ther met effter laugsam tiltall och giensuar, tha forplictete sig for:te Daniell

Steenhugger, at hand nu emellem S. Michils dag och S. Martens dag will och schall forskaffe op til Suendstrup een sin suend, som schal der bliffue och fuldkomme samme arbed, dog begierer Daniell, at samme sin suend maa nyde sin kost der sammestetz, saa lenge arbeidit warer, och saa anloffuede Daniel selff at schulle følge samme suend till Swendstrup, saalenge hand kand vnderwise suenden huad hand schall arbeide. Dette for:ne anloffuede for:te Daniell paa sin gode thro och loffue at effterkomme.

Ur Malmö dombok 1599. Malmö rådhusarkiv.

IV.

Mondagen thend 7 aprilis anno 1600, süger effter paaske, emellem Daniel Steenhugger och Engilbrit Frjss.

Daniel Steenhugger paa thend ene och Engilbrit Frjss raadmand paa thend anden side, som aff sin egen gode vilge och christelige forseth bekosted thenne ny prædickestoell aff steen. Tha bekende for:te Daniel, at for:te Engilbrit haffuer fornøigd och betald hannom for samme prædickestoels arbed boode steenarbed och dertill for ofuertecket, som er aff thræ, altsammen betald, och fyllist giordt thend contract, som thennem er gangen emellem om samme prædickestoell. Dertill bekende for: te Daniel, at for:te Engilbrit haffuer offuer samme betaling effter contracten gifuit hannom een goed foræring, som er it hundrit daler, der til j th:e oxekiöd, j thønne aall, j fierding smør, saa at hand der med well nøigis i alle maade, och der met betackede hand for:te Engilbrit Frjss paa det venligste och gaff hannom for samme betaling och foræring quit och krafuissløs i alle maade. Der paa fick Engilbrit Daniels egen quitantz vnder raadssens bekendelse och sigll.

Samme prædickestoell bleff stafferit.

Samme tiid bekende Hans Maler, at hand er foreent och forligt medt Engilbrit Frjss, saa at hand schall staffere for:te predickestoell bode steenarbed och offuertecket medt guld och farffue, huess arbed kreffuer, dog schall Engilbrit selff lade guldit till, och schall hand giffue torkit steenfarfue. Och for:te Hans Maler forplictet sig, att der som siden findis nogen mangel paa samme arbeed met vbestandig arbeed eller farfue, eller i huess maade hans forsummelsze der vdj kand findis (saa lenge hand for:te Hans Maler leffuer), tha schall Hans Maler selff fly, ferde och oprette dett igien paa sin egen bekostning.

Ur Malmö dombok 1600. Malmö rådhusarkiv.

V.

Emellom Danniell Stenhugger och Hendrich Kønningh.

Samme dag (²⁵/₁ 1602) emellom Danniell Stenhugger paa den ene och Hendrich Kønningh; tha bewisde Danniell, att Hendrich Kønningh hafde allene gaait hen til schriffueren Hans Møller och beschaffed, at Danniels nafn schulle icke jndschrifuis paa waaldtaflen hosz alle de andre snedkers nafn, som i laugit ere, wannseed at oldermanden effter bisidderens och alle brødernis sambytycke jndschref alle deris nafn och Danniels nafn paa en zeddell.

Ur Malmö dombok 1602. Malmö rådhusarkiv.

VI.

Ur bouppteckningen efter Daniel Thomisen.

Enn stenn staar op i bodenn, som menis, att Jacob Rasmusøn hafuer kiøbt och betaldt. Och siden waar s. Jacob Rasmusøns effterlefuersche her och bewisde met sin bogh, salig Jacob Rasmusøns handschrift, att Jacob hafuer kiøbt och betallit den samme stehn, effter de kiendemerche, som stenen findis mett. Thj blef samtycht, att Anne motte følge samme sten, intill saa lenge nogen anden kommer, som hafde bedre bescheedt och beuisz der paa, effterdj aar och dag siden Danniell døde icke endnu wor forløben.

Enn graa sten XII føder foden $\frac{1}{2}$ mk. er	VI mk.
End en graa sten 16 føder til 8 mk.	VIII mk.
En sort sten	II d:r
I stenn	III mk.
I lang sten	II mk.
II brede st. stehn	VI mk.
En afflang sten	VI mk.
Findis V stycker sten	XX mk.
Alle de smaa stycker, som findis for dørren ere wu- derit for	VII d:r

End findis en sten i Tolboden er halfuegs beret. Och berettis, att Berrite Gorrissis hafuer kiøbt den af Bertil Oelsønn i Fulesang, och Christen Barnekow holder sig och til samme stenn, och Niels Madsszønn paa Lantzkrone slott holder sig och til samme stenn.

Bouppteckningen i Malmö rådhusarkiv.

VII.

Utdrag ur S:t Petri kyrkas räkenskaper.

1607.

Giffuit den lille contrafeijer for en taffle at kaste vd, effter borgemester och raadz befaling . . . . VIII mk IIII sk.
 Giffuit Cort Snedker effter borgemester och raadz befaling, for hand war i Kiøbenhaffn och lod en taffle vdkaste, penning . . . . . XII mk.

1608.

Giffuit for en laas at giøre ferdig for funten . . . . IIII sk.

Huis som allerede er bekostett paa altertafflen.

Giffuit m: Peter paa regenschab for taflen at male IIII° XII¹/₂ mk.

Giffuit Hendrich Snedker . . . . . VI° XV mk VI sk.

Giffuit Peder Hanssen for tømmer pening . . . . . V daler.

(Dessutom smärre poster. I allt: I^m I° mk X sk.)

Her effterføllger huis Mathis Gurriss paa den nye altertafle haffuer vdgiffuit, forudenn huis Giert Slytter vdgaff.

Først thill snedkere och billedsnidere
for deris arbeide.

Anno 1608.

Giffuit Hendrich Køning denn 6 decemb: paa haanden for altertafflen at giøre som b: och raad da forstrachte hannem . . . . . IIII° mk.

1609.

Den 2 decemb: giffuit Hendrich Køning paa samme taffle II° mk.

1610.

Giffuit Stadhius Billedsnider for arbeide paa samme taffle . . . . . I° XLVIII mk.

7 nouemb: giffuit Øldrich Suarffuer for nogen pellere hand suaride till taflen . . . . . XXIII mk.

End giffuit Stadhius Billedsnider for arbeide paa tafflen . . . XL mk.
 End giffuit Hendrich Kønning effter raadhenns befaling . . . XL mk.

1611.

Er vdgiffuit till Hendrich Kønning och Stadhius Billedsnider huer dennem 30 d:r, som Hanns Enuolsen dennem effter raadhenns befaling haffuer leffuerit, er . . . . . II° XL mk.
 End giffuit Hendrich Kønning, som bleff vdlagt til Jost Ledebur paa hans wegne . . . . . I° mk.
 21 januarij giffuit Jacob Kregenbiereg for huis arbeide hand gjorde paa tafflen . . . . . LXXX mk.
 24 sept: giffuit Stadhius Billedsnider effter raadhenns befaling . X mk.
 6 octob: giffuit Cort Snedker for alterid at beklede met deler . . . . . LXXII mk.
 End giffuit en snedkersuend, som arbeidet nogit paa tafflen, effter raadzens befaling . . . . . IIII mk.
 End haffuer Stadsius Billedsnider bekommit fra Jost Ledebur paa arbeidet . . . . . I° XX mk.
 Summarum
 penninge . . . . . I^m IIII ° LXXVIII mk.

Effter den fortingning borgemester och raad gjorde met m. Peiter Contrafeijer om altertafflenn at staffere, som war VII° L dlr, derpaa er hannem betalt aff Giert Slytter, for dum kirkeuerge, I° III d:r 1/2 mk., och nu er hannem det andit betalt som effterfølger:

1609.

Den 27 januarij er giffuit m. Peiter, som Christenn Jacobssenn hannem leffueride . . . . . LXXX mk.

1610.

Den 15 julij er betallt m: Peiter, som bleff vdgiffuen till Mathis N: vdj Kiøbennhaffn, for 3000 blad fin gulld, huer tussinde XI^{1/2} dlr, er . . . . . I° XXXVIII mk.
 End samme tide for 200 blad sølff . . . . . II^{1/2} mk.
 3 aug: giffuit m: Peiter . . . . . XL mk.

1611.

Den 21 januarij giffuit m: Peiter paa arbeidet . . . . . II° XL mk.

19 aprilis er giffuit m: Peiter som handd annammit aff Peder Zander efter raadssenns befaling 100 d:r er . IIII° mk.
 Den 23 aug: giffuit m: Peiter till guld . . . . . II° mk.
 Ittem der m: Peiter nu hadde fuldkommen sit arbeide, er han- nem den sidste rest affbetallit, som Hanns Enuolsen effter borgemester och raads befaling hannem leffuerit, der byen forstrackte kircken met, som findis till vdgiftt i Erich Hanssens kammerregenschaff penninge . I^m II LXXXVII mk.
 Samme tide giffuit hanns sønner till foræring, huer klede till en kledning, som huos b: Jacob Fechtell bleff vdtagit, kostid penninge . . . . . LXVIII mk.

Summarum

penninge . . . . II^m VI° LI¹/₂ mk.

Altarbordets och altartaflans uppsättande gingo till 623 $\frac{1}{2}$ mk. 3 sk. Arbetet utfördes under räkenskapsåret 1610—1611. Bland de särskilda posterna:

«Giffuit 6 karle, som bar tafflen fra m: Peiters, och i kir- kenn . . . . . II mk. IIII mk.
 Giffuit en dreng, som drog her fraa Malmø till Helsingør effter Stadhius Billedsnider, for sin vmage . . . . . IIII mk.
 Giffuit Stadhius till foræring for sin vmage, effter raadtzens befaling, der hand kom hid . . . . . XII mk.
 Giffuit Jacob Kregenbergs for sin vmage hand drog fra Lund och hid . . . . . II mk.»

1613 d. 28 febr.

Haffuer jeg giffuen Hendrich Kønningh effter borgemester och raads befaling . . . . . I° L d:r, som de forærit hannem offuer allt for altertafflenn hand gjorde.

Sit Petri kyrkas räkenskaper 1607—1613. Malmö rådhus-arkiv.

VIII.

Henrik Könings bref till magistraten i Malmö rörande altartaflan i S:t Petri.

Gunstige borgemestere och raad, effter ssom E. E. W. vel er beuist, om denn allther taffle j for nogenn rom tid sidenn haffuer fortingit medh migh at gjørre her vdi kirckenn epter en skabelon paa min egen bekostningh, som i mig daa med delte, och j siden jgien der epter haffuer mig loffuid och tillsagt, at huis jeg gjorde min fliidt, at samme taffle med skionner arbed kunde bliffue bepydit, en skabelon wdwiszer, schulle jeg der epter faa min retighed och dissbedre betaling, och epterdj same taffle nu Gud ske loff er fuld ferdig, szom det sig bör, med merre och berre skabelon och arbed en den dene mine skabelon vduiszer, for huilkit arbed, szom det nu staar, jeg j det ringeste begierer — 700 d:r rigs, hor paa jeg — 422 slete d:r, szaa er der nu for till E. E. W. samptligen min gandske venlig bøn och begering, at i som i min gunstige och frome øffrighed ville vell gjørre och forhielpe mig fatige, at ieg den paastandendis rest maate bekomme, paa det ieg kunde faa nogit j melem henderne at betale godt folck med, huems ieg schyldig. Huis nogen anden der paa haffuer arbedit, som denem alerede er betalldt, jeg vell gierne som billigt affkorte, och huis der enndnu nogenn kand resterre, vil ieg med samme min paastandendis rest affbetale, och eder som synis jeg forhøjt haffuer anschreffuen, beder ieg gierne det aff godt folk maa vurderis, som der paa forstand haffuer. Huis ieg paa same arbed kandt fortienne, haabis ieg thil icke begerer min skade, som i mig althid loffuid haffuer, at i ville med mig i det beste maader. Gud almegtigste befaler jeg eder i vold.

Aff Malmö den —25 october anno 1611.

E. W. T.

Hendrik Kønig
snekkere.

Ölldrik Dreger	6 d:r
Først haffuer Städtz giort Opstandelszen er	6 d:r
S: Peder och S: Poffuel	12 d:r
4 evangelester	24 d:r
Noch 4 kragsteen	5 d:r
Noch 2 szmaa kragsteene	2 mk.

Noch 4 kapteyll	6 d:r
Noch 2 syller paa den thredie dell	6 d:r
Noch 6 kragsteenue paa den nederste dell	13½ d:r
Noch 4 spidtze	1 d:r,
Det bredt offuer det store parmell	2 d:r

1610.

Noch 2 engler	3 d:r
De smaa lampeter i det vderste fres	4 d:r
2 store blindfløjell	20 d:r
For de sueue, szom kom bag de storre blindfløjell, er	2½ d:r
Summarum beløber 100 d:r och 5½ d:r	
Jacob Kreigenberik	20 d:r
Er 125 ½ d:r.	

Beløber sig i en sum altihobe huad ieg haffuer opeborit och dregeren och Stadis, Krigenberig
penge . . . . . 553 ½ d:r.

Brefvet i Malmö rådhusarkiv.

IX.

Corfitz Weffertt fih breff om steen thil predicke stolen vdi Lunde i Skaanne etc.

Christian 4. Wor synnderlig gunst thill fornn. Wider att osz elskelige, hederlig och høglerde inenndt, prelater, cannicker och menige capittell vdi Lunde domkirke, haffuer vnderdanigist ladett giffue osz thill kiennde, huorledis att predicke stolenn j s:ctj Laurentij kirke vdi wor kiøpstedt Lundt skall werre mōgitt gammell och forfaldenn, och att de der forre sampligenn haffuer besluttet att wille gud allermegtigiste och dett hellige ministerio thill ehre en nye predicke stoell aff huggenn steenn vdi thett steedt egienn lade giøre och opszette, och att aff saadanne slags och achtsteenn, som the thill samme predicke stoell wille bruge, skall findis paa enn stedt ther vdi wortt slott Malnøehus lehn, kaldis Fulszang, vnderdanigist begierendis, att thennom maatte forløffuis samme stedtz att lade bryde saa mange steenn, som the thill samme predicke stoell haffue behoff. Thi bede wij ether och wille, att nar the ether her medt lader beszøge, j tha forunder thennom att mue lade bryde saa mange huggen steen paa

forskrefne stedt Fullesang, som the thill forskrefne predickestoels bygning behøffue, samledis, att j och laaner thennom thil samme steen med at bryde alt huis redskab och instrumenter, som j ther paa forskrefne wortt slott Malmöhus haffue, och thill samme leylighed thienlig kunde werre at bruges, huilckett the och haffue loffuitt, epther att the thett brugtt haffue, ther paa slottidt egienn att wille jndførre. Ther medt skier etc. Koldinghus 9 juliij anno 1590.

Skånske Tegnelse, II. 93 b—94 a.

X.

Utdrag ur «Tetrasticon ecclesie Gaarstange».

1609.

Giffuit Jakop Krainberg paa handen paa then preekestoll och alltertauffle, som fortingiit er . . . . . XII mk.

1610.

Giffuit Jakop Kreinberg paa prædickestolen . . . . . LXXX mk.

1612.

Giffuit Morten muremester for kircken att giøre huid och allteret att forfløtte . . . . . LX mk.

Giffuit Jens Smid for jern at slaa till vinnuerne och itt skaff att beslaa mett skinner och muranckere, som bleff indmurett vdi allteret . . . . . LVII mk., 2 sk.

For snidkerens øll och mad selff anden, mens han opsatte prædickestolen och alltertafflen . . . . . X mk.

Suenden hans øll och mad, men hand fløde de gamle stole till rette . . . . . V mk.

Giffuit hannem drickepenge . . . . . IIII mk.

1613.

Jacob Krenberg for predickestollen och alltteretafflen I° XLIII^{1/2} dr er . . . . . V LXXIII mk.

Thennem haffuer velb. frv Ane louffuit att erlegge kierken igien till stole och anden kirckens nyttige bygning, naar den paa kircken foretages.

Giffuit for itt bor paa alltterett . . . . . XIII¹/₂ mk VI sk.
 Giffuit for II tauffer att giøre till kierken och de fattige och de gamble stole att flie till rette . . . . . IX mk III sk.
 Jacob Krenberg sellff tridie vdi fire dage till øll och mad, der hand opsette preekestolen . . . . . VIII mk.

1615.

Endnu er indfortt for predickestolen och alltterrafflenn, som velb. fr. Ane haffuer giffuen kircken . . . . . V° LXXIII mk.
 Haffuer velb. f. Ane erlagt till kirckens stole och andenn kirckens ornat, for preekestolen och alltterrafflen, som hun allene vill bekoste, om dett maa brugis till kirckens for:ne behoff . . . . . V° LXXIII mk.
 Giffuitt for gullffuitt att legge for alltteritt mett huggin sten velb. f. Ane gaff till kircken saa och for preekestolen att legge mett mursten . . . . . VIII mk.
 Noch giffuit en broleggir for att legge bag alltterit mitt ad gullffuitt och vdi vaabehusitt, kost och arbeidzlön XV mk., V sk.
 Jacob Krenberg for stolene mett degne stoll, pullpetu och stolen derpaa saa och eenn funtt . . . . . VII° mk.

1619.

Her skall tilleggis som Jacob Krenberg skall haffue och een dell bekommit paa sitt arbeide:

For 1 stoell op till fruens af sitt tömmer som hand haffuer bekommit . . . . . XVIII mk.
 For eenn funtt . . . . . III° XX mk.
 For degnestoell och pulpetur . . . . . I° LX mk.
 For stole paa begge sider ind till stöbelen . . . . . II° mk.
 Summa VI° LXXXVIII mk.

Anno 1615 indførtt Jacob Krenberg for . . . . . VIII mk.
 Mangler her II mk, skall fraatagis fraa X mk, som er forregnitt samme aar for megett vdi indtecht; bliffuer den
 Summa VII° mk.

Jacob Krenberg som hand skall haffue . . . . . VI° LXXX mk.

Giffuit Jacob Krenberg for een stoell, der fruen lod sine stole
opsette . . . . . XVIII mk.

1621.

For Jacob Krenbergs och hans drengs kost, men de opsatte
funnten . . . . . III mk.
Giffuit Jacob Krenberg som hannem resteret paa stole, pulpertur
och funnten . . . . . LXXX mk.

1622.

Annamit aff erlig och velbiurdige fru Ane Brahe som kircken
haffde vdlagt anno 1609 och 1610 till alltter och prædicke-
stoll . . . . . LXLII mk.

Saa haffuer den goede fru sellff bekostet allter och præ-
dickestoel.

Annamitt som Knud Jenssøn gaff till funten att lade den staffere
LX halffue kroner, er . . . . . II° LXX mk.
Anammit aff sognemenden som de gaff till hielp till stolle . . .
XXXVI mk.

Summa . . . . III° LXLVIII mk.

Giffuit Jacob Maler for funnten at staffere . . . LXXXII dllr.
Er III° XXVIII mk.

For en t:ne kull till maleren . . . . . 1/2 mk.

Haffuer velb. fru Ane Brahe till Hviderup forstrecht Gaar-
stange kircke:

Leffuerett sognepresten LX dllr curant, som er vdlagt.
Till murmestern, som opmurde taarnet, LIIII dllr curant etc.

1628.

Giffuit Jacob Krenberg som hannem resteret for funten, var for-
holden for itt stycke hand och skulle giøre ferdig, som
bleff nu ferdigt . . . . . XLI mk.

For jern at feste dett mett . . . . . I 1/2 mk 4 sk.

Giffuit mester Jacob Contrefeier for att staffere paa funnten som
resteret och pulpaturet met sin summa . . I° XXIIII mk.

1631.

Giffuit udi Kiøbinghaffn for 1 messing mulle staar vdi funtten,
 och 1 liden messzing kiedel att bere vand med till funt-
 ten . . . . . 9 daler.
 Giffuit Lasse Muremester for kirkegaarden att opmure — tre
 piller att opmure vid norre kirkegaardsmuren — två luger
 etc. etc. . . . . I° XX dlr.

1635.

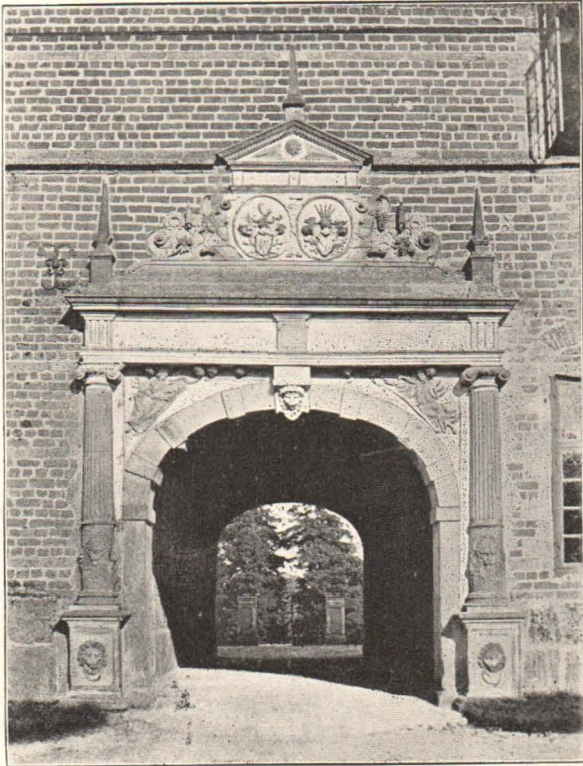
Spiren opsatt.

Räkenskaperna i Lunds domkapitels arkiv.

Anmärkta tryckfel.

Sid. 11 r. 18	nedifr. står: trenne	läs: tvenne
» » » 1 och 2	» » » 1603.	» » » 1602.
» 12 » 13	» » » uppifr.	» » » 1603 » 1602

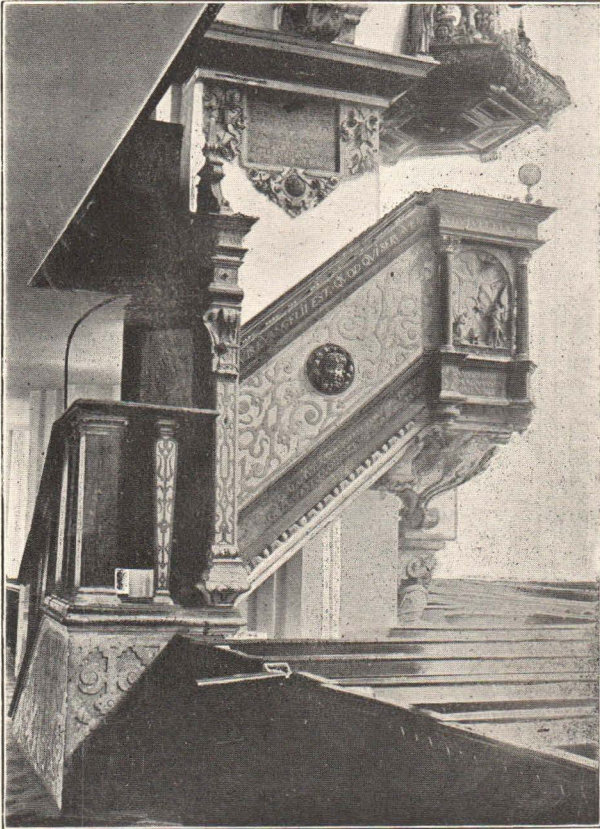
PORTALEN Å SVENSTORP.

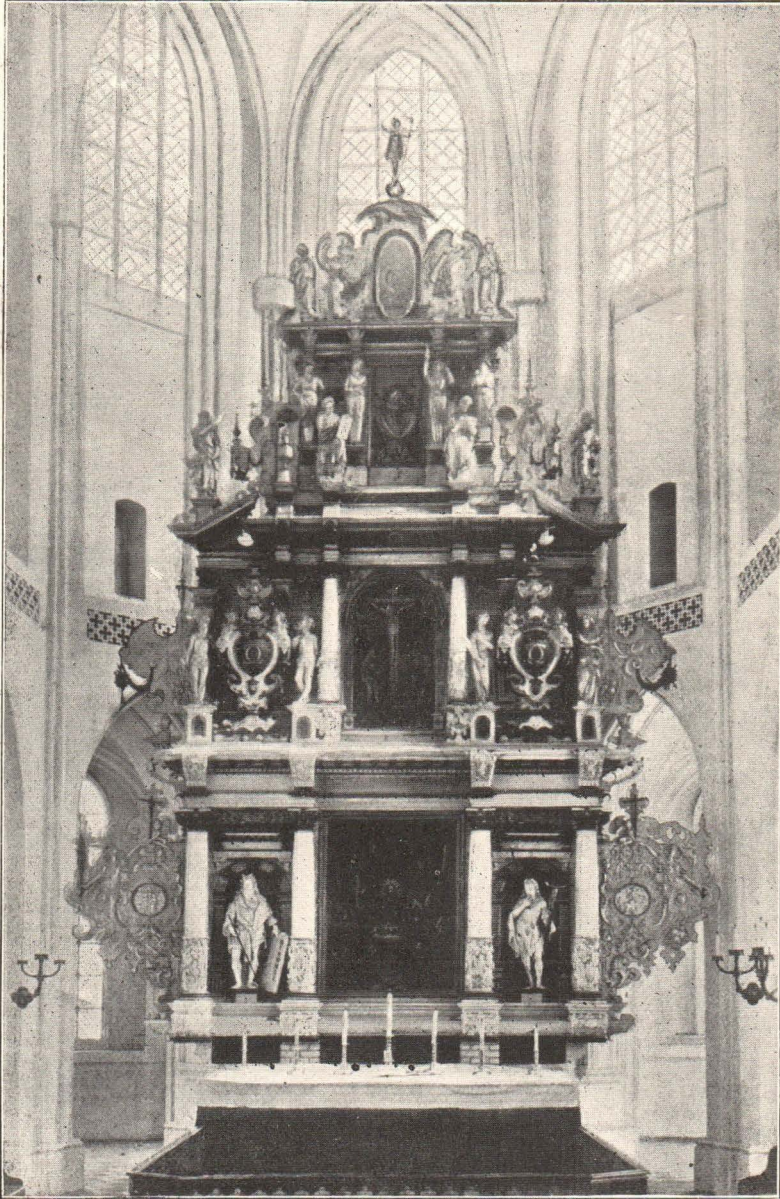
PREDIKSTOLEN I S:T PETRI KYRKA I MALMÖ.

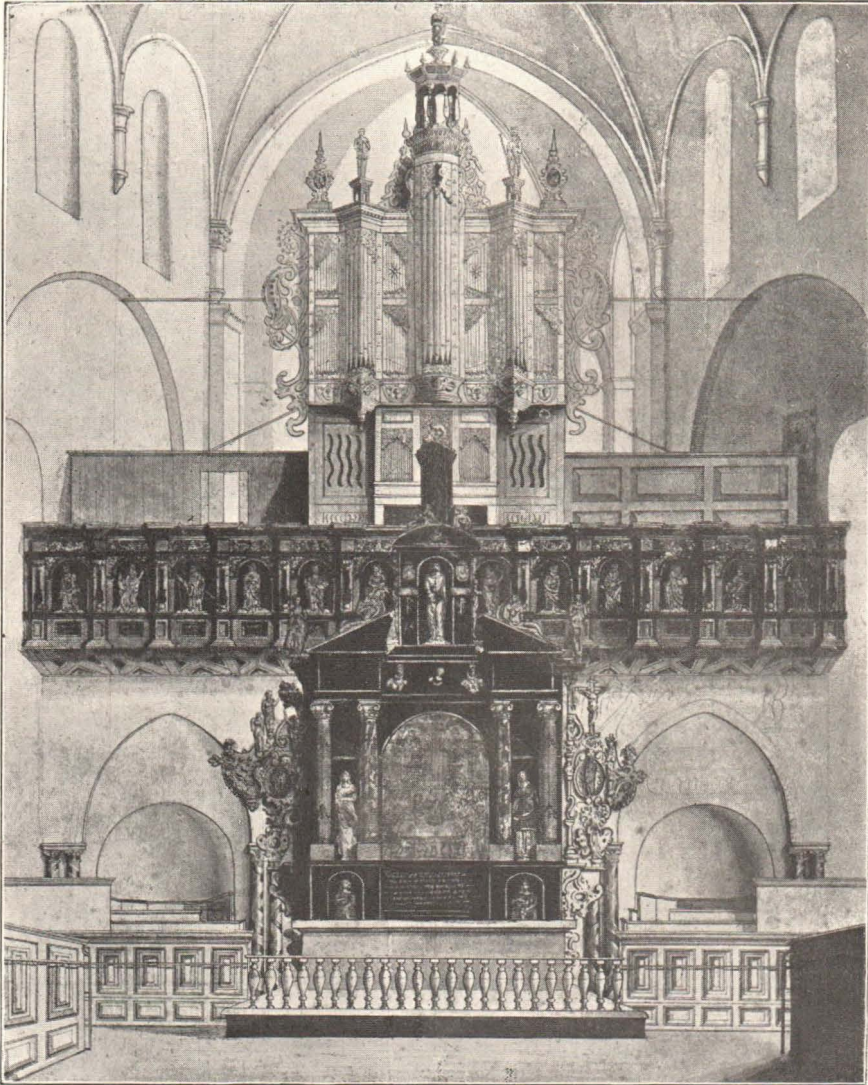
UPPGÅNGEN TILL PREDIKSTOLEN I S:T PETRI KYRKA I MALMÖ.

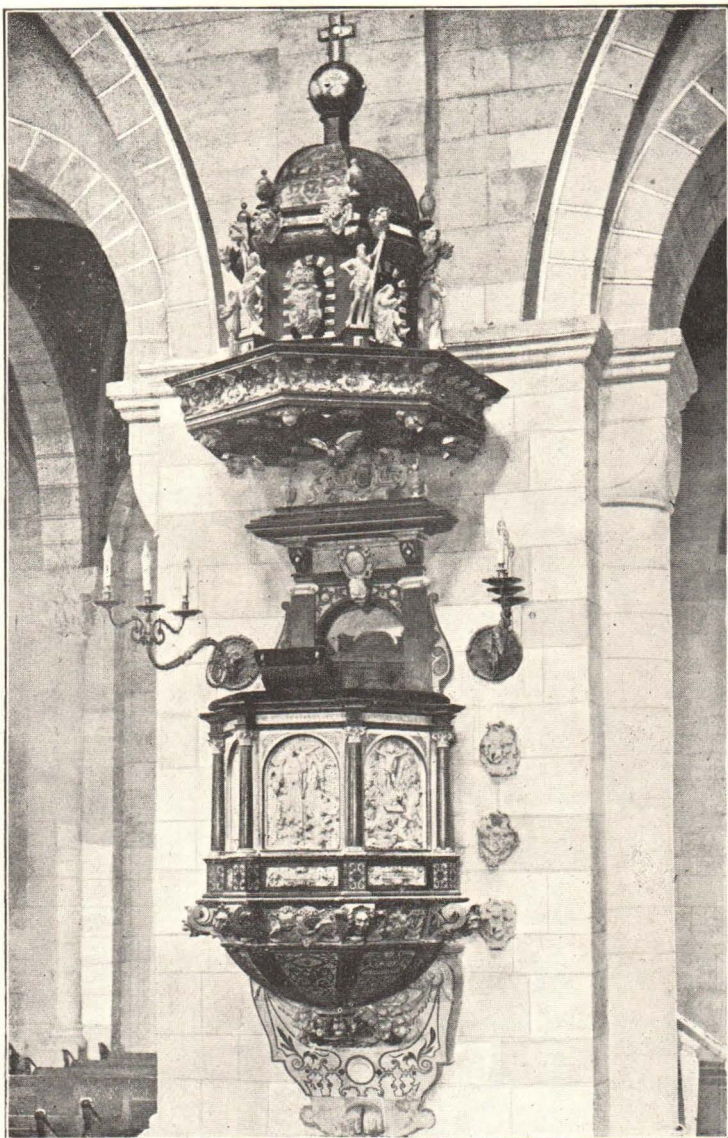
ALTARTAFLAN I S:T PETRI KYRKA I MALMÖ.

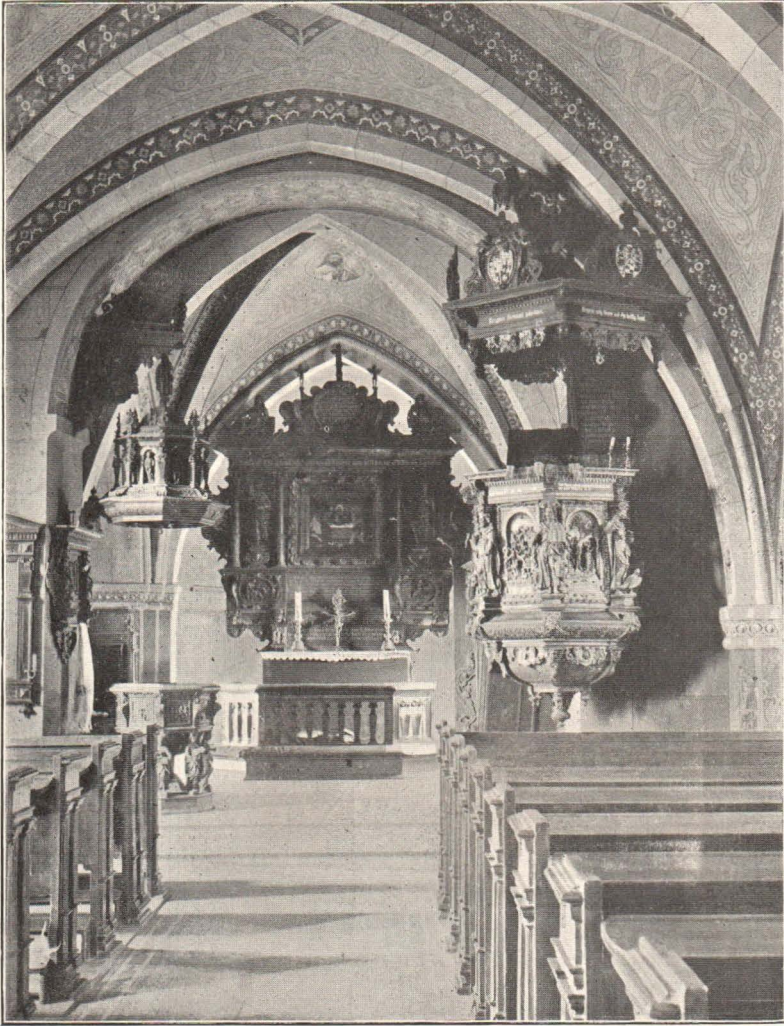
ALTARE OCH ORGELVERK I LUNDS DOMKYRKAS MIDTSKEPP.
EFTER EN LAVYR FRÅN 1834.

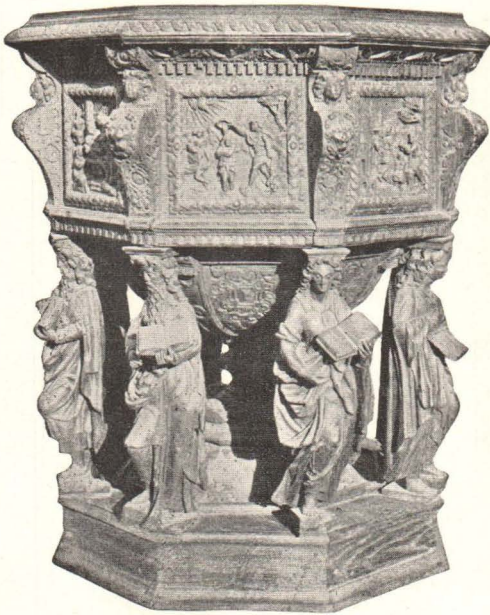
PREDIKSTOLEN I LUNDS DOMKYRKA.

INTERIÖR AF GÅRDSTÅNGA KYRKA.

DOPFUNTEN I GÅRDSTÅNGA KYRKA.